

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
Кафедра обліку і оподаткування

На правах рукопису

КОШІЛЬ АННА ВОЛОДИМИРІВНА

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ
ЗАПАСАМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

КУЛИНИЧ МИРОСЛАВА БОГДАНІВНА,

кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № __

засідання кафедри обліку і оподаткування

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ проф. Садовська І. Б.

ЛУЦЬК – 2024

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет економіки та управління
Кафедра обліку і оподаткування
Другий (магістерський) рівень
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

«27» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)
ЗДОБУВАЧУ ОСВІТИ

Кошіль Анні Володимирівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Організація обліку та контролю в управлінні запасами машинобудівних підприємств

Керівник проекту (роботи) Кулинич Мирослава Богданівна, к .е. н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 04.12.2024 р.

3. Мета та завдання випускної кваліфікаційної роботи (проекту) Метою роботи є формування науково-теоретичних підходів та практичного інструментарію щодо організації обліку і контролю запасів машинобудівних підприємств. Завдання роботи полягають у визначенні основних засад обліку і контролю запасів досліджуваних підприємств та розробці науково-методичного підходу до вдосконалення системи обліку і контролю запасів.

4. Дата видачі завдання 27.09.2023 р.

АНОТАЦІЯ

Кошіль А. В. Організація обліку та контролю в управлінні запасами машинобудівних підприємств. – На правах рукопису.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку й контролю в управлінських запасах на підприємствах машинобудівної галузі. Особливу увагу приділено значенню обліку запасів як основи ефективного управління матеріальними ресурсами, забезпечення безперебійної діяльності підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності в умовах сучасної економіки.

У роботі детально розкрито теоретичні основи управління запасами, висвітлено їх економічну природу та класифікацію як об'єкта обліку та управління. Розглянуто нормативно-правову базу, яка регламентує ведення обліку запасів на підприємствах машинобудівного профілю, а також проведено аналіз передового міжнародного досвіду управління та контролю за запасами.

Досліджено специфіку галузевого спрямування машинобудівних підприємств, виявлено основні виклики та можливості в організації їх господарської діяльності. Проведено оцінку стану обліку й контролю запасів, а також вивчено їх роль у побудові ефективної системи управління. Водночас виявлено окремі недоліки у фінансовій стійкості, організації контролю та інвентаризації

Запропоновано напрями вдосконалення системи управління запасами машинобудівних підприємств в частині облікового та організаційного аспектів. Розроблено напрями вдосконалення облікового та організаційного аспектів системи управління запасами на підприємствах машинобудівної галузі та напрями оптимізації системи контролю в управлінні запасами на машинобудівних підприємствах для підвищення стабільності діяльності, фінансової стійкості і конкурентоспроможності підприємств.

Ключові слова: запаси, управління запасами, машинобудівні підприємства, облік, контроль, машинобудівна галузь, класифікація запасів,

економічна природа запасів, матеріальні ресурси, міжнародний досвід, нормативно-правове регулювання.

SUMMARY

Koshil A. V. Organization of accounting and control in the management of stocks of machine-building enterprises. – On the rights of the manuscript.

The qualification work is devoted to a comprehensive study of theoretical, methodological and practical aspects of accounting and control in management stocks at enterprises of the machine-building industry. Particular attention is paid to the importance of inventory accounting as the basis for effective management of material resources, ensuring the uninterrupted operation of enterprises and increasing their competitiveness in the conditions of the modern economy.

The work reveals in detail the theoretical foundations of inventory management, highlights their economic nature and classification as an object of accounting and management. The regulatory and legal framework that regulates inventory accounting at enterprises of the machine-building profile is considered, and an analysis of advanced international experience in inventory management and control is conducted.

The specifics of the industry direction of machine-building enterprises are studied, the main challenges and opportunities in the organization of their economic activities are identified. An assessment of the state of inventory accounting and control is carried out, and their role in building an effective management system is studied. At the same time, some shortcomings in financial stability, control and inventory management were identified.

Directions for improving the inventory management system of machine-building enterprises in terms of game and organizational aspects were proposed. Directions for improving the professional and organizational aspects of the inventory management system at machine-building enterprises and directions for optimizing the management system in management inventories at machine-building enterprises were

developed to increase the stability of operations, financial stability and competitiveness of enterprises.

Keywords: inventories, inventory management, machine-building enterprises, accounting, control, machine-building industry, inventory classification, economic nature of inventories, material resources, international experience, regulatory and legal regulation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ.....	10
1.1 Економічна природа та класифікація запасів як об'єкта обліку і управління.....	10
1.2 Облік та контроль запасів: законодавчі норми та наслідки.....	16
1.3 Міжнародний досвід обліку і контролю запасів.....	20
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ЗАПАСАМИ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	24
2.1 Сучасний стан господарської діяльності в галузі: аналітичний аспект.....	24
2.2 Організація обліку запасів на машинобудівних підприємствах.....	31
2.3 Контроль запасів в системі управління активами підприємства.....	39
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІКОВИЙ ТА КОНТРОЛЬНИЙ АСПЕКТИ.....	45
3.1 Вдосконалення системи управління запасами: обліковий та організаційний аспекти.....	45
3.2 Оптимізація системи контролю в управлінні запасами на машинобудівних підприємствах.....	50
3.3 Використання математичного моделювання для прогнозування рівня запасів	56
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови діяльності машинобудівних підприємств характеризуються високою динамікою, глобалізацією, конкуренцією та нестабільністю, що вимагає впорядкування процесів, підвищення конкурентоспроможності та ефективного управління ресурсами.

Запаси є ключовим фактором, який забезпечує безперебійність виробничого процесу та впливає на ефективність і конкурентоспроможність підприємств. Їх раціональне формування особливо важливе для галузі, де підприємства часто працюють не на повну потужність через зниження обсягів виробництва.

У таких умовах актуальним є вдосконалення обліку та контролю управління запасами.

Дослідженню проблем обліку та контролю запасів приділили увагу у своїх працях такі вітчизняні вчені-економісти, як: Андрос С. В., Афанас'єва І. І., Багрій К. Л., Басенко О. В., Бондарєва І. О., Бурдейна Л. В., Височан О. О., Вохмянина А. В., Ганас Л. М., Гриценко О. М., Драч С. В., Дробот Я. А., Железняк В.Ю., Ізмайлова Н. В., Кундеус О. М., Любезна І. В., Марущак Л. І., Мурашко О.В., Никифорак О. Я., Поплюйко А. М., Приймачок О. М., Савон Р. Л., Тупчій В.А.Фуад Сулейман Махмуд Аль Фасфус, Хмелевський С. М., Череп О. Г., Чук О. В. та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення та вдосконалення обліку і контролю запасів машинобудівних підприємств шляхом узагальнення теоретичних аспектів і розробки практичних рекомендацій.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення наступних завдань:

- визначення природи та класифікації запасів;
- аналіз законодавчих норм та міжнародного досвіду;
- оцінку стану господарської діяльності й обліку запасів на підприємствах;
- характеристику внутрішнього контролю та управління запасами;
- розробку рекомендацій щодо вдосконалення системи обліку і контролю.

Об'єктом дослідження є система обліку та контролю в управлінні запасами машинобудівних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні питання обліку і контролю в управлінні запасами машинобудівних підприємств.

Методи дослідження. Для вирішення завдань застосовано методи теоретичного та емпіричного рівнів. Для аналізу поняття «запаси» використано теоретичний аналіз, порівняння, синтез і узагальнення. Удосконалення класифікації запасів відбувалося за допомогою методу теоретичного порівняння.

Для ознайомлення з підприємствами використовувалися спостереження, опитування та бесіда. Аналіз техніко-економічних показників, фінансової стійкості та ліквідності підприємств, виконаний за допомогою аналітико-статистичного методу, математичних методів обробки даних, порівняння та аналізу. У процесі й обробки інформації застосовуються методи індукції, дедукції, аналізу, синтезу, розрахунково-аналітичні та статистичні.

При розробці рекомендацій із вдосконалення обліку та контролю запасів використано методи діалектики, систематизації, моделювання та узагальнення.

Наукова новизна полягає у поглибленні теоретичних засад й удосконаленні на цій основі обліку та контролю в управлінні запасами машинобудівних підприємств.

удосконалено:

- класифікацію запасів з урахуванням галузевої специфіки, виокремивши їх за функціональним і технологічним призначенням;

- обліковий процес управління запасами, зокрема, розроблено графік передачі документів до бухгалтерії та детальну оперограму руху документів (на прикладі лімітно-забірної картки);
- організацію обліку запасів, створивши проект посадової інструкції бухгалтера і витяг з Наказу про облікову політику, враховуючи інформаційні взаємозв'язки підрозділів підприємства.
- виокремлено етапи внутрішнього контролю та пропонується порядок його здійснення за стадіями: придбання, виробництво, реалізація.

дістало подальший розвиток:

- визначення економічної природи запасів через аналіз наукових досліджень з цієї тематики;
- регулювання контролю запасів шляхом створення Положення про інвентаризацію, яке враховує специфіку машинобудівної галузі та визначає нормативний порядок її проведення та документування.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в кваліфікаційній роботі методичні підходи й одержані результати мають теоретичне і практичне значення для удосконалення обліку та контролю в управлінні запасами машинобудівних підприємств. Результати кваліфікаційної роботи впроваджені у практику господарювання ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш».

Апробація результатів та публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи доповідались на VII науково-практична міжнародна конференція молодих науковців, здобувачів освіти «Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування» (22 листопада 2024 р., м. Луцьк).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Економічна природа та класифікація запасів як об'єкта обліку і управління

За сучасних умов господарювання забезпечення ефективного розвитку підприємств та зростання їх виробничого потенціалу вимагає створення якісно нової системи управління запасами. Адже, основною виробництва в будь-якій галузі економіки є постійна наявність в необхідних розмірах запасів товарно-матеріальних цінностей, які повністю споживаються у процесі виробництва і переносять свою вартість на собівартість виготовленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг), впливаючи таким чином на результат діяльності підприємства.

Найбільшу частину економічних ресурсів підприємства складають запаси. Вони займають важливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності. Вони є найбільш важливою та значною частиною оборотних активів підприємства, які обов'язково враховуються при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан.

В процесі взаємодії праці людини та певних засобів виробництва здійснюється виготовлення продукції (виконання робіт, надання послуг). Засоби виробництва за своїм матеріально-речовим складом становлять виробничі фонди підприємств, усю сукупність яких поділяють на основні та оборотні. Оборотні виробничі фонди – певна сукупність предметів праці, елементи яких цілком споживаються у кожному виробничому циклі, змінюють або повністю втрачають натуральну форму і переносять свою вартість на вартість продукції, що виготовляється [4, с.315].

Поява в науковій термінології тих чи тих понять носить об'єктивний характер, в основі якого лежить узагальнення багаторічної практики. Запаси – це важлива економічна та облікова категорія, невід'ємна умова функціонування будь-якого підприємства. Вони завжди були об'єктами дослідження багатьох учених, таких як Бутинець Ф.Ф., Безруких П.С., Голов С.Ф., Єфіменко В.І., Пушкар М.С., Ткаченко Н.М., Бланк І.А., Швець І.Б., Бондарєва І.А., Чейз Р.З., Еквілайн Н.Дж., Якобс Р.Ф. та ін.

В літературі можна зустріти багато різних понять, пов'язаних із запасами, проте, слід враховувати, що кожна з них має самостійне значення та власне тлумачення. У навчальній літературі часто поняття «запаси», замінене поняттям «виробничі запаси», «матеріали», «матеріальні цінності», «матеріальні ресурси», «матеріальні запаси» тощо.

Деякі автори при визначенні поняття матеріальних оборотних активів застосовують термін «цінності». Однак, поняття «цінність» є описовою категорією, ознакою, якісним або критеріальним показником, що характеризує запаси як економічні елементи, що мають користь для їх власника і можуть принести йому економічні вигоди [8, с.172].

Систематизація наукових праць по темі дослідження подана в додатку А та Б, з яких можемо зробити висновок, що як бачимо, немає єдиного визначення для тлумачення поняття «запаси», адже кожне з них характеризує одну і ту саму економічну категорію але з наданням переваги різним аспектам.

Проаналізувавши погляди сучасних вчених на економічну категорію «запаси» та ототожнення їх з іншими категоріями, можна зробити висновок, що визначення терміну «запаси» найчіткіше подано у НП(С)БО 9 “Запаси”, на яке і посилається більшість науковців. Отже, виробничі запаси – це оборотні матеріальні активи, які беруть участь у процесі виробництва, але безпосередньо ще не задіяні у виробничому процесі, споживаються протягом одного виробничого циклу і всю свою вартість переносять на вартість кінцевого продукту.

При створенні виробничих запасів з обслуговуючою функцією найбільш раціональним є таке визначення: під виробничими запасами слід розуміти матеріальну продукцію виробничо-технічного призначення, яка зберігається та обліковується на складах підприємства і підготовлена для використання безпосередньо у процесі виробництва [44, с.210]. При цьому чітко розмежовується маркетинг забезпечення і маркетинг збуту, акцентуючи, що виробничі запаси для забезпечення виробничих програм у бухгалтерському балансі підприємства відображені в статті «Виробничі запаси», а запаси для збуту – відповідно, у статті «Готова продукція».

Для більш чіткого розуміння сутності досліджуваної категорії доцільно розглянути склад запасів (рис.1.1) [53, с.8].

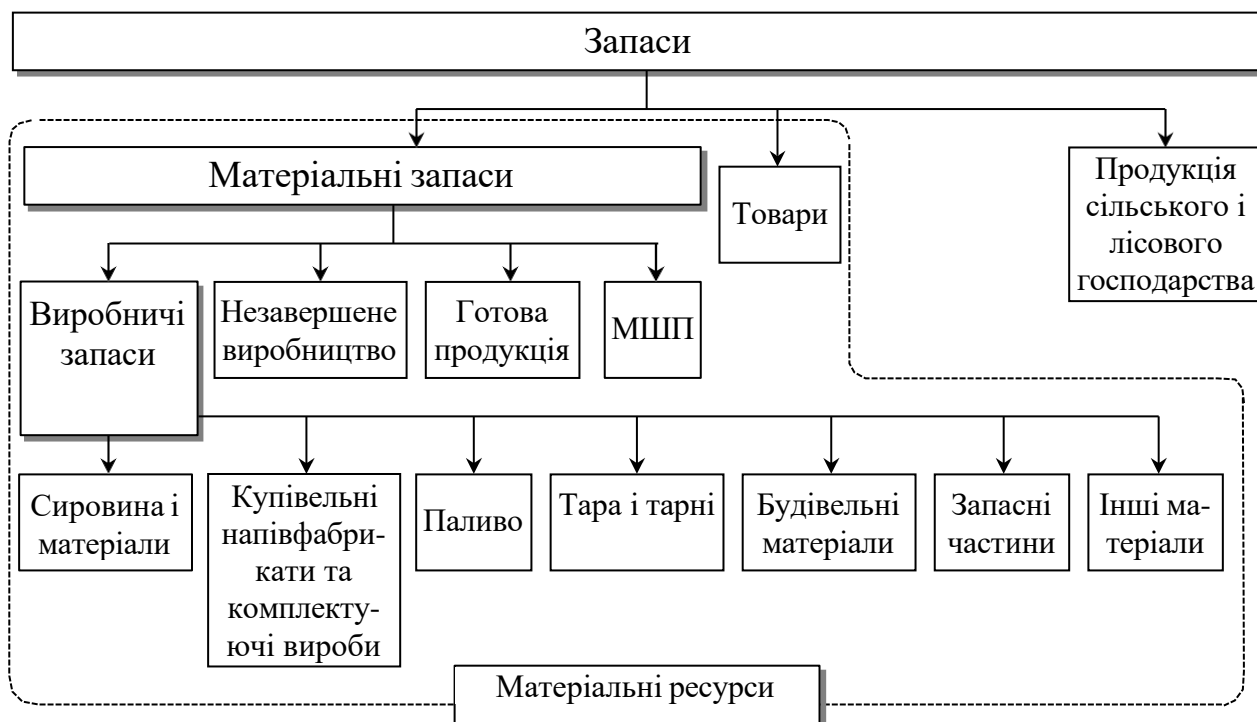

Рис. 1.1 – Склад запасів

Примітка: розроблено автором

Як бачимо, виробничі запаси є складовою частиною матеріальних запасів, а матеріальні запаси є складовою частиною запасів. Єдиний підхід при застосуванні цих економічних категорій буде досягнутий лише в тому випадку,

якщо ці поняття знайдуть чітке трактування у НП(С)БО 9 “Запаси”, як одному з найважливіших документів, що регламентує їх облік. Так, з правової точки зору запасів підприємства включаються всі запаси, на які підприємство має право власності на визначену дату (наприклад, на дату складання балансу) незалежно від місця їх знаходження.

Момент передачі права власності на запаси визначається у договорі на придбання (продаж) і залежить від базових умов поставки. За сучасних економічних відносин, базові умови поставки визначають за Міжнародними правилами інтерпретації комерційних термінів «ІНКОТЕРМС». Ці терміни застосовуються у всіх країнах світу і в Україні (в Україні з 1994 р.: Указ Президента України від 04.10.94 р. №567/94 «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів»). Правила «ІНКОТЕРМС» застосовуються тільки до договорів купівлі-продажу матеріальних активів [55, с.330].

Бухгалтерський облік та контроль як складові функції управління служать для забезпечення управління інформацією, необхідною для виконання інших функцій – планування, організації, мотивації та інших. Саме тому доцільно розглянути місце обліку та контролю в управлінні запасами (рис. 1.2).

Управління запасами охоплює планування забезпечення, організацію зберігання, розподіл, облік і контроль їх руху, а також аналіз використання для усунення недоліків і уникнення простоїв. Облік і контроль є ключовими елементами цього процесу.

Класифікація явищ є ключовим елементом, від якого залежить правильність їх використання. У випадку із запасами класифікація необхідна для ефективної організації складського господарства, ведення аналітичного обліку, нормування, планування, управління та інших виробничих потреб підприємства. Вона виступає методом пізнання об’єкта: чим більше класифікаційних ознак враховано, тим краще об’єкт вивчений, що сприяє підвищенню ефективності управління. Особливості класифікації запасів

визначаються специфікою технології та організації виробничого процесу на підприємстві.

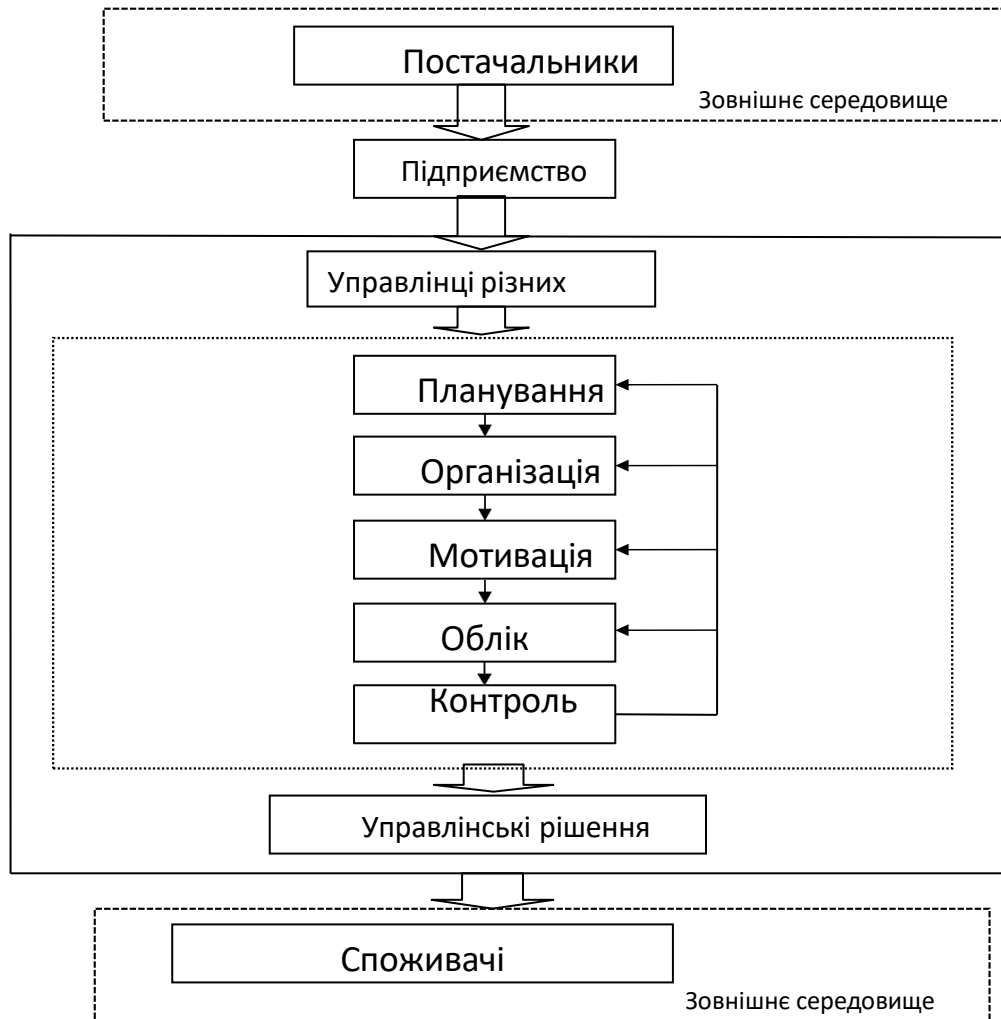

Рис. 1.2 – Місце обліку та контролю в управлінні запасами

Примітка: розроблено автором

В економічній літературі найчастіше наводяться наступні класифікації виробничих запасів: виходячи з призначення і ролі окремих видів виробничих запасів на різних стадіях операційного циклу підприємства (економічна класифікація); залежно від технічних ознак (технічна класифікація); відповідно до сфери діяльності господарюючого суб'єкта; залежно від способу включення у собівартість (основні та допоміжні).

Науково обґрунтована економічна класифікація має важливе значення для правильної організації обліку запасів. Здійснюючи класифікацію запасів, вчені використовують різні класифікаційні ознаки (додаток В).

Враховуючи, що в наукових працях в основу класифікації запасів покладено різні ознаки, то це спричинило неоднозначність думок учених щодо об'єкта дослідження.

Базовою є класифікація запасів закладена в законодавстві, а саме в Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, який складений на основі наукового обґрунтування класифікації запасів. У ньому передбачається їх детальна структура, побудована відповідно до цілей макроекономіки, потреб соціально-економічної статистики [20]. Тому, зупинимося докладніше на цій класифікації, яка, до речі, пропонується переважною більшістю авторів.

Розглянемо об'єкти, що обліковуються на рахунках класу 2 «Запаси». Відповідно, за Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій запаси класифікують за такими групами: виробничі запаси, поточні біологічні активи, малоцінні та швидкозношувані предмети, виробництво, брак у виробництві, напівфабрикати, готова продукція, продукція сільськогосподарського виробництва, товари [20].

Поділ запасів має умовний характер і часто залежить від обсягу їх використання у виробництві різної продукції. На одному підприємстві запаси можуть змінювати своє призначення: те, що сьогодні є товаром, завтра може стати сировиною чи матеріалом. Будівельні матеріали можуть використовуватися як паливо, а паливо — як сировина. Подібні ситуації частіше виникають на підприємствах із різними видами діяльності або при передачі запасів між підприємствами. У таких випадках запаси класифікують за переважним напрямком їх використання.

На підприємствах запаси відрізняються за властивостями, призначенням, якістю, розмірами тощо. Для їх розмежування необхідно здійснити

класифікацію — упорядкувати за класами, групами чи видами. Систематизація цінностей у визначеному порядку називається номенклатурою товарно-матеріальних запасів. Її правильна побудова можлива лише за умови наявності типової класифікації, основою якої є призначення та властивості матеріальних ресурсів.

Найдоцільнішим для технічної класифікації вважають групування за шістьма підрозділами а саме:

- 1) клас (рахунок);
- 2) група (субрахунок);
- 3) підгрупа (підсубрахунок);
- 4) вид, найменування (субаналітичні й аналітичні рахунки);
- 5) сорт, марка, профіль (приналежність до аналітичного рахунку);
- 6) місце перебування – матеріально-відповідальне обличчя (аналітичний рахунок).

У даній класифікації може бути встановлена єдина система умовних позначок, причому шифрування перших двох підрозділів (клас і група) запасів тісно пов'язане з балансовими рахунками першого і другого порядку.

Аналогічна класифікація наведена і у працях Сопка В. В. та Завгороднього В. П., але вони не виділяють запаси за сферою використання [49, с. 250].

1.2. Облік та контроль запасів: законодавчі норми та наслідки

Вирішення основних задач, які поставлені перед обліком запасів здійснюється за допомогою і на підставі вивчення і подальшого використання правової основи обліку і контролю запасів. Система бухгалтерського обліку та контролю за запасами на сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного нормативно-правового забезпечення. Таке забезпечення формувалось протягом двох останніх десятиріч і воно перебуває в процесі

постійних змін, які супроводжуються політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками.

Основою облікової перевірки є зовнішні та внутрішні нормативні документи. Зовнішня нормативна база включає: закони, положення, методичні матеріали щодо обліку і звітності, оподаткування та аудиторські правила (стандарти). Вони необхідні для визначення відповідності обліку і бухгалтерської звітності, здійснення контролю та складання звітності за встановленими вимогами.

Внутрішня нормативна база включає облікову політику підприємства, різні методичні та інструктивні матеріали щодо організації обліку та контролю з урахуванням специфіки підприємства. Остання підлягає аналізу і порівнянню за діючою методологією [48].

При обліку та контролі запасів потрібно керуватися певними нормативними документами, які можна відобразити за допомогою таблиці (Додаток Д).

Так, Конституція України встановлює такі конституційні гарантії: правовий режим власності, правові засади і гарантії підприємства (ч.1 п. 7 і п.8 ст. 92), бюджетну систему України, систему оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземної валюти на території України (п.22.1 п.22). Стаття 42 Конституції України гарантує право на підприємницьку діяльність.

Ефективність відтворення на рівні окремих господарських суб'єктів багато в чому обумовлюється чітким правовим регулюванням. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (Відомості Верховної Ради, 1999, №40, ст.365) визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні та поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно – правових форм власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності [1, с.2].

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку є головним нормативно – правовим документом у системі регулювання бухгалтерського обліку. Ці нормативні акти містять стандартні вимоги до методів і процедур ведення бухгалтерського обліку.

Для відображення запасів як об'єктів бухгалтерського обліку Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій, затвердженим

Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. №291 і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за №892 / 4185, передбачено клас 2 «Запаси». Зауважимо, що перелік рахунків класу 2 «Запаси» не є вичерпним. Так, Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено, що нові синтетичні рахунки до Плану рахунків можуть вводитися Міністерством фінансів України за відповідними клопотаннями щодо бухгалтерського обліку специфічних операцій. Субрахунки можуть доповнюватися введенням нових субрахунків (другого і третього порядку) із збереженням кодів (номерів) субрахунків Плану рахунків [20].

Нормативні документи міністерств і відомств є основним масивом конкретних норм, що регулюють бухгалтерський облік та контроль. Передусім назвемо відомства, які видають ці документи:

- Кабінет міністрів України;
- Національний банк України;
- Міністерство фінансів України.

Крім того, при організації бухгалтерського обліку запасів потрібно керуватися такими законодавчими та нормативними документами:

- Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку запасів (затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10 січня 2007р. №2. Дані рекомендації можуть застосовуватися підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім банків і бюджетних установ). Також у цьому документі визначається порядок визнання

та оцінки запасів, документальне оформлення операцій руху запасів, облік і контроль наявності і руху запасів в місцях їх зберігання та у виробництві, особливості обліку тари, бухгалтерський облік запасів.

- Наказом Міністерства статистики України «Про затвердження типових первинних облікових документів з обліку сировини і матеріалів» №193 від 21.06.96 р.;

- Наказом Міністерства статистики України «Про затвердження типової форми первинного обліку» № 192 від 21.06.96 р.;

- Типовими формами безоплатної видачі спеціального одягу працівникам сільського та водного господарства, елеваторної, борошно-круп'яної і комбікормової промисловості (затверджено наказом Комітету з нагляду за охороною праці України; типові норми набули чинності з 1 січня 1999 року) [30].

Діяльність організацій, як зазначалося, спирається й на інші документи: Цивільний Кодекс, Господарський Кодекс, національні стандарти бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти фінансової звітності та інші.

Розглянувши основні нормативно-правові акти з обліку та контролю запасів можна зробити висновок, що облік запасів повинен бути здійснений відповідно до вимог як положень бухгалтерського обліку, так і законів України, інструкцій, постанов та наказів Мінфіну, Мінстату тощо.

Отже, дотримання вимог нормативно-правових актів може забезпечити наявність достовірної інформації в бухгалтерському обліку, фінансовій звітності і, як наслідок, для здійснення якісного контролю, щодо обліку операцій з запасами. Самостійність підприємства у питаннях регулювання обліку, контролю та застосування управлінським персоналом професійного судження при підготовці звітності також має вагомий вплив на формування достовірної й точної інформації для прийняття управлінських рішень.

1.3. Міжнародний досвід обліку і контролю запасів

Запас є важливою економічною та обліковою категорією, що привертає увагу багатьох учених. Їх визначення та місце в обліковій системі є ключовими для задоволення інформаційних потреб користувачів бухгалтерських даних.

Визначення терміну, запаси в різних країнах відрізняється, як за своїм звучанням, так і за економічним змістом. Наприклад в США запаси – це активи, які призначені для продажу протягом даного звичайного ділового циклу або використовуються протягом одного виробничого циклу.

В нормативних документах Німеччини визначення терміну «запаси» не наводиться, однак під останніми розуміють предмети, призначені для короткострокового використання або перепродажу [7].

МСФЗ 2 «Запаси» під запасами розуміють активи, призначені для використання в ході звичайної господарської діяльності в процесі виробництва, для продажу, чи у формі матеріалів для споживання при поданні послуг. Порівнюючи термін «запасів», наведений в МСФЗ 2 та П(С)БО 9, можна стверджувати, що термін, «запаси» за міжнародними та вітчизняними стандартами має аналогічний зміст. В міжнародній практиці основною метою обліку товарно-матеріальних запасів є правильне визначення прибутку. Це означає, що в бухгалтерському обліку точне визначення собівартості вибувших запасів має важливіше значення, ніж визначення вартості запасів на кінець звісного періоду.

Порядок визначення собівартості реалізованих запасів забезпечує оцінку залишків за методом інвентаризації, розрахунок вибраних запасів за балансовою формулою та визначення валового прибутку (збитку) як різниці між доходами.

Весь обліковий цикл запасів в Атла-Американській обліковій практиці відображається в розрізі наступних станів: придбання запасів; витрачання запасів у виробництві; реалізація готової продукції або товарів [13, с.201].

Важливою передумовою обліку запасів є їх оцінка. У США, як і в більшості країн, запаси оцінюються за фактичними витратами на їх придбання

на момент отримання або використання запасів у процесі виробництва. Оцінка вимірюється чистою сумою грошових платежів, здійснених в минулому або в майбутньому при придбанні товарів або ресурсів. Якщо платежі будуть здійснені в майбутньому, то їх слід дисконтувати. Витрати ж на доставку цих запасів можуть включатись або не включатись до собівартості товарноматеріальних запасів і відображаються окремим рядком. До вартості запасів також не включаються загальновиробничі, адміністративні витрати та витрати на їх збут. У Польщі запаси оцінюються за цінами їх придбання, у випадку ж неможливості виявлення ціни запасів або при їх безоплатній передачі вони оцінюються за цінами на аналогічні або подібні товарно-матеріальні цінності. В Німеччині, Люксембургу та у Франції запаси оцінюються за найменшою величиною за собівартістю або за ринковою вартістю. В Швейцарії запаси оцінюються за найменшою з двох величин-первісною вартістю або чистою вартістю можливої реалізації [24, с. 88].

У МСФЗ 2 «Запаси» зазначено, що вартість запасів повинна включати в себе купівельну вартість, витрати у зв'язку з переробкою продукції, а також витрати на доставку запасів до місця їх розташування і приведення до належного стану. Витрати на придбання запасів включають вартість запасів, яка зазначена у договорі, мито на ввезення та інші податки, а також транспортно-заготівельні витрати та інші витрати, прямо пов'язані з придбанням готової продукції, матеріалів і послуг.

В умовах нестабільності ринку, яка виражається в досить значних коливаннях цін, оцінка запасів за вартістю їх придбання не є об'єктивною. Саме тому зарубіжна практика обліку і звітності виробила ефективний спосіб вирішення такої проблеми. Щоб зберегти об'єктивність оцінки запасів, їх оцінюють за правилом нижчої оцінки. За принципом обачності (консерватизму), запаси оцінюються і відображаються за найменшою з можливих вартостей – ринковою ціною або собівартістю. При оцінці незавершеного виробництва до його собівартості необхідно відносити всі понесені прямі витрати виробництва.

В Німецькій обліковій практиці до собівартості накладних витрат включається лише заробітна плата, амортизація та матеріали. Інші накладні витрати до собівартості не включаються. Відсотки по кредиту можуть включатися до собівартості при умові, що вони безпосередньо пов'язані зі створенням активу і лише в період виробництва. У Нідерландах собівартість незавершеного виробництва обчислюється за методом повного покриття витрат. В Португалії та Іспанії незавершене виробництво у допоміжних та побічних виробництвах оцінюється за ціною можливої реалізації. У Польській обліковій практиці при оцінці незавершеного виробництва використовують визначені часові критерії. Якщо технологічний процес не перевищує 3-х місяців, то оцінка проводиться за системою «директор - костинг». Якщо ж технологічний процес перевищує 3 місяці, то до собівартості незавершеного виробництва включаються як прямі так і не прямі витрати [7].

При визначенні собівартості незавершеного виробництва обов'язковою умовою є проведення інвентаризації залишків незавершеного виробництва. При оцінці товарів використовується валовий або чистий метод. При валовому методі до вартості придбаних товарів включається вся контрактна ціна без знижок. При чистому методі в обліку відображається фактурна вартість товарів за мінусом знижки, яка передбачена в товарному документі. При оцінці товарів або списанні товарних витрат необхідно проводити інвентаризацію і за її результатами списувати на рахунок. Втрати від знецінення товарноматеріальних запасів – це сума, яка визначається як різниця між собівартістю придбання та ринковою вартістю [5, с.79].

В міжнародній практиці при зростанні цін на товари дооцінка не проводиться за винятком тих країн, де облік ведеться без використання припущення про стабільність валюти. До оцінка запасів можлива лише в країнах з гіперінфляційною економікою.

Облікова практика західних компаній базується на припущенні, що надходження і продаж запасів трактуються як потік вартостей, а не як потік фізичних одиниць. Відповідно при відпуску виробничих запасів зі складу у

виробництво використовується один із методів оцінки собівартості вибувших запасів, який передбачено МСБО 2 «Запаси».

Відповідно до вимог МСБО 2 «Запаси» в зарубіжній практиці існує 3 методи застосування правила нижчої оцінки при відображенні запасів в балансі фірми:

- поштучний (повидовий) метод, суть полягає в тому, що собівартість і ринкова вартість порівнюються окремо для кожного виду або одиниці запаси;
- метод основних категорій запасів. При даному методі порівнюється собівартість та ринкова вартість в розрізі кожної групи запасів;
- метод загальної величини запасів. Всі запаси оцінюються як за собівартістю так і за ринковою вартістю, а потім менша величина береться на дату балансу.

В міжнародній практиці використовуючи будь-який метод запасів необхідно враховувати систему обліку: періодичну та постійну. При періодичній системі обліку можна вести детальний облік відпуску запасів протягом звітного періоду виключно у натуральних вимірниках. Собівартість вибувших запасів розраховується тільки в кінці звітного періоду. При постійній системі обліку необхідно собівартість вибувших запасів розраховувати щоденно або після кожної операції по вибуттю запасів [7].

У окремих країнах використовуються 2 методи відображення в балансі вартості запасів (Англія, США): метод безпосереднього зниження вартості запасів, при цьому методі збиток, який отримується при знеціненні запасів автоматично включається до собівартості реалізованої продукції та метод відрахувань від знецінення запасів, передбачає відображення збитку від знецінення запасів окремою проводкою та рядком у «звіті про прибутки і збитки».

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ЗАПАСАМИ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Сучасний стан господарської діяльності в галузі: аналітичний аспект

Машинобудівна галузь характеризується виробництвом сільськогосподарських машин. Для дослідження обрано ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» машинобудівне підприємство сільськогосподарських машин, яке випускає техніку для тваринництва комплектуючі та запасні частини для сільського господарства. Крім того, спеціалізується на виготовленні різноманітних ланцюгів як для транспортерів, так і для потреб тваринницьких ферм, а також для інших цілей. Завод випускає десятки найменувань товарів споживчого типу, садово-огородний інвентар, каністри, заступи та багато що інше,

ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» має в своїй структурі підрозділи по механічній обробці, холодному листовому штампуванню, гарячому штампуванню, ланцюговому виробництві, контактному та дуговому зварюванні, термічній обробці, гальванопокриттю, складанню та інших.

Головним документом, що визначає напрямки діяльності підприємства, його правовий статус, внутрішній механізм управління, режим формування і використання майна, розпорядження коштами і прибутком, є Статут підприємства.

ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» має досить складну організаційну структуру, яка представлена в додатку Ж.

Керівний склад ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» включає директора, його заступників (загального та з комерційних питань), головного бухгалтера,

головного інженера, керівників КВЛ, відділу збуту та постачання, головної механіки та енергетики. Контрольні функції визначені в посадових інструкціях.

Виробництво продукції на ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» здійснюється за схемою, зображеною на рис. 2.1.

Рис. 2.1 – Виробнича структура ТОВ «ВО «Ковельсільмаш»

Примітка: розроблено автором

Вважаємо, що організаційна та виробнича структура ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» є типовою для підприємств машинобудівної галузі переробної промисловості.

Для того, щоб розглянути фінансовий стан машинобудівної галузі пропонуємо провести аналіз фінансового стану ТОВ «ВО «Ковельсільмаш».

В кризових умовах та в умовах застосування до багатьох підприємств процедур банкрутства (визнання неспроможності) об'єктивна й точна оцінка фінансово-економічного стану здобуває першорядне значення, для цього варто

проаналізувати основні показники діяльності ТОВ «ВО «Ковельсільмаш», які наведені в табл. 2.1 на основі фінансової звітності даного підприємства (Додаток З).

Аналіз діяльності ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» за 2018–2022 роки показав загальне покращення, хоча у 2022 році відбулося погіршення. Залежність від зовнішнього фінансування зростає до 2020 року, але у 2021–2022 роках зменшилася, зокрема, у 2021 році повністю погашені довгострокові зобов'язання. Балансова вартість необоротних активів загалом зростала, свідчи про оновлення виробничих засобів, хоча у 2022 році спостерігалось.

Проведемо аналіз основних техніко-економічних показників діяльності (додаток И).

У 2022 році ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» зменшило дебіторську заборгованість перед бюджетом на 8,2 тис. грн. (до 1 тис. грн.) відповідно з 2018 роком і зменшення кредиторської заборгованості за товари, роботи на 36% (2406 тис. грн.) відповідно з 2021 роком, хоча вона зростає на 2656 тис. грн. різні 2018 року

Негативним явищем стало зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи на 70 тис. грн. разом з 2021 роком і на 286 тис. грн. разом з 2020 роком, зниження необоротного капіталу на 128 тис. грн. разом з 2021 роком, а також поява короткострокових кредитів на 1860 тис. грн. Поточні зобов'язання перед бюджетом збільшилися на 209 тис. грн. разом з 2021 роком, хоча зменшилися на 55,8 тис. грн. різні 2018

Собівартість реалізованої продукції у 2022 році скоротилася на 1718 тис. грн. (до 20389 тис. грн.) відповідно з 2021 роком, що відобразилося і на виручці. Проте чистий прибуток не демонструє стійкої динаміки: після зростання в 2019 та 2021 роках у 2022 році він знизився вдвічі (на 241 тис. грн. порівняно з 2021 роком і на 108,3 тис. грн. відповідно з 2018 роком, до 207 тис. грн.). Це показує, що підприємство у 2019 та 2021 роках працювало ефективніше, ніж у 2018, 2020 та 2022 роках.

Провівши аналіз даних показників, можна зробити висновок, що загальні показники діяльності ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» у 2022 році погіршилися

Важливе значення має також проведення аналізу показників ліквідності ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» (додаток К).

Аналіз ліквідності ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» показує зростання коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2022 році порівняно з 2018 роком, що зменшує можливість покриття поточних зобов'язань грошовими коштами. Однак значення цього коефіцієнта, як і платоспроможності, залишаються нижчими за рекомендовані, що є негативним явищем.

Коефіцієнти швидкої ліквідності зменшуються з 2019 по 2022 рік і також залишаються нижчими за норму (1–2), що вказує на недостатню здатність підприємства швидко погашати зобов'язання. Схожа тенденція протягом років у коефіцієнті критичної ліквідності, яка протягом п'яти є нижчою за рекомендоване значення (0,7–0,8).

Коефіцієнт поточної ліквідності знизився в 2019–2021 роках, але зріс у 2022 році, проте знижується нижче за норму (1,5–2,5), що збільшує ризик зростання неплатоспроможності. Ступінь мобільності активів підприємства залишається середнім.

Загальний аналіз показує, що підприємство не є повністю платоспроможним, хоча й є незначне покращення стану

У процесі оцінювання фінансової стійкості досліджується низка її відносних показників. Розглянемо показники фінансової стійкості досліджуваного підприємства (додаток Л).

Для ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» фінансова стійкість залежить від рівня співвідношення власного і позикового капіталу. У 2018–2019 роках коефіцієнт фінансової стійкості перевищив 1, але знизився до 0,754 у 2020 році. У 2021–2022 роках він почав рости, що пройшло поступове покращення. Однак власний капітал все ще не повністю покриває позикові витрати, що негативно впливає на фінансову стійкість.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів у 2021–2022 роках дорівнював 0, що вийшло про вихід із зовнішніх інвесторів. Аналогічно, коефіцієнт фінансового лівериджу залишається меншим за 0,1, що є позитивним показником.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу впродовж аналізованого періоду залишається нижчим за оптимальне значення (0,5). Незначне покращення у 2022 році пройшло збільшення частини власного капіталу в обігу.

Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами є критично низьким. У 2020 році він становив 0,179, погіршився до (-0,157) у 2021 році, але покращився до (-0,089) у 2022 році. Це вказує на залежність від позикових коштів для покриття матеріальних запасів.

Зниження коефіцієнтів маневреності робочого капіталу у 2022 році потребує покращення управління запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами. Попри негативні тенденції в деяких показниках загальний фінансовий стан підприємства зростає.

Для оцінки ефективності роботи ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» необхідно проаналізувати на думку також доходи підприємства за 2018-2022 (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз динаміки доходів машинобудівних підприємств за 2018-2022 роки

№ з/п	Показники	Одиниця виміру	Дані за роками					Відхилення				
			2018	2019	2020	2021	2022	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021	2022/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ТОВ «ВО «Ковельсільмаш»												
1	Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	Тис. грн.	13794	15465,9	18043,5	25271	23786	1671,9	2577,6	7227,5	-1485	9992
2	Інші операційні Доходи		1065,9	692,7	929,8	5170	2216	-373,2	237,1	4240,2	-2954	1150,1
3	Інші доходи		154,7	31,9	0	615	0	-122,8	-31,9	615	-615	-154,7
4	Разом		15014,6	16190,5	18973,3	31056	26002	1175,9	2782,8	12082,7	-5054	10987,4

Примітка: розроблено автором на основі звітності

Аналізуючи дані таблиці, бачимо, що на ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» у 2018 – 2021 рр. спостерігається зростання доходів. Так, у 2021 році загальна сума доходів порівняно з 2020 роком збільшилась на 12082,7 тис. грн. та становила 31056 тис. грн. Проте, у 2022 році загальна сума доходів зменшилася на 5054 тис. грн., порівняно з 2021 р. і склала 26002 тис. грн.

Результати аналізу доходів можна зобразити схематично (рис. 2.2).

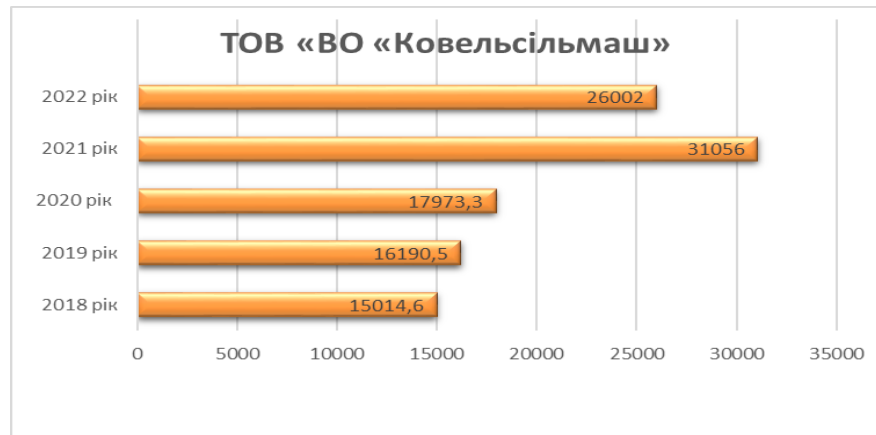

Рис. 2.2. – Аналіз динаміки доходів за 2018-2022 роки

Примітка: розроблено автором на основі звітності

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки витрат машинобудівних підприємств за 2018-2022 роки

№ з/п	Показники	Одиниця виміру	Дані за роками					Відхилення				
			2018	2019	2020	2021	2022	2019/2018	2020/2019	2021/2020	2022/2021	2022/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш»												
1	Собівартість реалізації продукції, робіт, послуг	Тис. грн.	11496	12564,5	15337,1	22107	20389	1068,5	2772,6	6769,9	-1718	8893
2	Фінансові витрати		174,3	132,3	56,5	19	186	-42	-75,8	-37,5	167	11,7
3	Інші витрати		151,6	31,9	0	615	0	-119,7	-31,9	615	-615	-151,6
4	Витрати операційної діяльності		2717,9	2673,8	3096	7660	5084	-44,1	422,2	4564	-2576	2366,1
5	Разом		14539,8	15402,5	18489,6	30401	25659	862,7	3087,1	11911,4	-4742	11119,2

Примітка: розроблено автором на основі звітності

Як бачимо із вищенаведених даних, що хоч доходи підприємства щорічно збільшуються, проте, це не свідчить про позитивну діяльність підприємства, адже потрібно дивитися на доходи в комплексі з витратами.

Проведення аналізу динаміки витрат підприємства вимагає узагальнення даних, для більш чіткого розуміння їх динаміки.

Аналіз динаміки витрат ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» за 2018-2022 роки подано у таблиці 2.2. Поведінка витрат така ж, як і доходів. На ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» у 2018 – 2021 рр. характерне зростання загальної суми витрат, а у 2022 – її зменшення.

Результати аналізу загальних витрат досліджуваних підприємств можна зобразити схематично (рис.2.3).

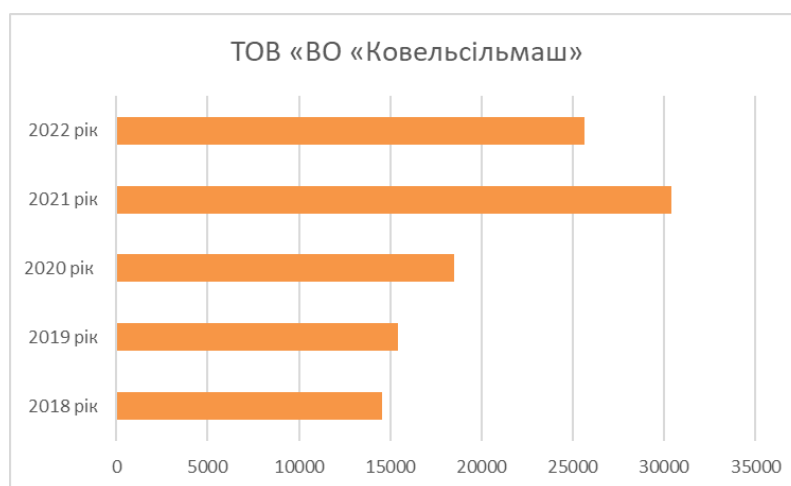

Рис. 2.3 – Аналіз динаміки загальних витрат за 2018-2022 роки

Примітка: розроблено автором на основі звітності

Отже, із вищенаведених даних ми бачимо, що витрати підприємства щорічно збільшуються. Враховуючи, що збільшувалися і доходи, то це свідчить про нормальну діяльність підприємства.

В результаті проведених досліджень ми зробили висновок, що ТОВ «ВО «Ковельсільмаш» є абсолютно типовим представником машинобудівної галузі та на його прикладі можливо здійснювати подальші дослідження.

2.2. Організація обліку запасів на машинобудівних підприємствах

Згідно Наказу про облікову політику на ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» одиницею запасів є кожне найменування. Аналітичний облік ведеться у кількісно-сумовому вираженні. Транспортно-заготівельні витрати обліковують на окремому субрахунку, включаючи їх у первісну вартість запасів, і розподіляють щомісяця між залишками та вибуттям. Оцінка вибуття здійснюється за середньозваженою собівартістю.

На досліджуваному підприємстві облік запасів здійснюється двома підрозділами з різними цілями:

Склад веде облік у натуральному вираженні, контролюючи фізичну наявність запасів для забезпечення їх збереження.

Бухгалтерія здійснює облік відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» для підготовки фінансової та податкової звітності.

Основні первинні документи для обліку запасів включають товарно-транспортні накладні з позначкою про оприбуткування або прибуткові ордери. Запаси надходять на підприємство через придбання або виготовлення власними силами.

Прибутковий ордер складається матеріально відповідальною особою у день прийняття запасів. Прибуткові ордери виписують на фактично прийняту кількість цінностей. На однорідні вантажі, що надходять від одного і того ж постачальника декілька разів протягом дня, на підприємстві складається один прибутковий ордер. На його звороті робиться відповідний запис при кожному прийманні запасів, а в кінці дня підраховують їх суму і заносять до прибуткового ордера.

Прибутковий ордер оформляється, як правило, у трьох примірниках під «копірку». Перший примірник залишається у матеріально відповідальній особі підприємства (комірника) до моменту передачі його в бухгалтерію підприємства, а другий видається особі, яка доставила і здала запаси на склад. Третій примірник залишається у матеріально-відповідальній особі підприємства (комірника) і в бухгалтерію не передається.

При отриманні запасів безпосередньо від постачальників, доставлених їхнім транспортом або транспортом сторонньої організації безпосередньо на склад підприємства, «Прибутковий ордер» не оформляється, оскільки документом, що оформляє надходження запасів на склад підприємства, у цьому разі є «Товаро-транспортна накладна» (форма №1-ТН). Товаро-транспортна накладна призначена для обліку поставок запасів та розрахунків за їх перевезення автомобільним транспортом. Використовується для якісного та кількісного приймання запасів.

При виготовленні запасів власними силами, надходження на склад запасів власного виробництва оформлюються накладною-вимогою на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів (форма М-11). Вона складається у двох примірниках та підписується особою, яка передає зазначені запаси, та їх отримувачем.

Акт про приймання матеріалів використовується для оформлення приймання матеріальних цінностей з кількісними або якісними відхиленнями від даних, вказаних у договорі або в супровідних документах постачальника, а також у разі надходження запасів без супровідних документів. Приймання таких цінностей здійснює комісія, призначена керівником підприємства. Акт складається у двох примірниках, один з яких направляється до бухгалтерії, інший – у відділ постачання для направлення листа-претензії до постачальника. Акт завіряється керівником підприємства або особою, уповноваженою відповідним наказом.

При прийманні матеріальних цінностей підприємство використовує нетиповий документ Супровідний ярлик для приймання ТМЦ на склад. До ярлика прикріплюється видаткова накладна постачальника.

Всі запаси, що надходять спочатку оприбутковуються на склад підприємства під повну матеріальну відповідальність комірника і тільки після цього можуть передаватися іншим матеріально відповідальним особам для використання у виробничо-господарській діяльності.

На досліджуваному підприємстві траплялися випадки, коли на складі зберігалися запаси, що надійшли однак не були оприбутковані. Відповідно до чинного законодавства на складі можна зберігати лише ті запаси, які були оприбутковані, тобто порушуються вимоги чинного законодавства. Хоча такі випадки траплялися вкрай рідко, однак керівництво підприємства повинно вжити всіх необхідних заходів щодо припинення таких правопорушень.

Для обліку та контролю за своєчасним надходженням та оприбуткуванням матеріальних цінностей на підприємстві використовується «Журнал обліку вантажів, що надійшли» (форма № М-1). Керівник підприємства призначає відповідального за ведення даного журналу. Завідуючий складом здійснює записи в міру надходження запасів на склад підприємства. Підставою для такого запису є «Прибутковий ордер», «Акт про приймання матеріалів» або «Товаро-транспортна накладна». У графі «Примітки», як правило, відображають дані щодо оплати відповідних рахунків, відмову від акцепту або суму часткового акцепту тощо.

Запаси зі складів на досліджуваних підприємствах відпускаються в цехи для виготовлення продукції, на господарські потреби та на сторону для переробки чи реалізації як надлишкови.

Для забезпечення виробничої програми запасами на досліджуваних машинобудівних підприємствах для зберігання запасів створені спеціалізовані склади. Кожному складу наказом по підприємству присвоєний постійний номер, який надалі вказується в усіх документах, які відносяться до операцій даного складу.

Для обліку запасів за їх видами комірник веде окремі документи за формою М-12 «Картка складського обліку матеріалів». В ній проводяться записи за кожним фактом надходження та вибуття запасів. Картка складського обліку відкривається бухгалтерією на початок нового року і видається матеріально-відповідальній особі для подальшого ведення. Комірник щоденно записує до картотеки всі операції з надходження і видачі матеріалів, нумеруючи

записи з початку року чи кварталу. Після кожного запису визначається залишок матеріалів даного номенклатурного номера.

Періодично матеріально-відповідальна особа складу складає «Реєстр приймання-здачі документів», який разом з підшитими документами подається до бухгалтерії. Один раз на місяць матеріально-відповідальна особа подає до бухгалтерії «Відомість обліку залишків матеріалів на складі».

Для багаторазового відпуску на виробничі потреби одного номенклатурного номера матеріалів на один місяць використовується Лімітно-забірна картка (форма № М-8), яка виписують на одне або кілька найменувань матеріалів (номенклатурних номерів) із зазначенням тільки кількості (без зазначення ціни) у двох примірниках з терміном дії на місяць. ЛЗК підписують керуючий виробництвом або відповідальна особа, яка встановила ліміт. За ЛЗК також оформляється повернення з цехів, дільниць запасів, не використаних у виробництві. При цьому жодні інші первинні документи додатково не оформляються. ЛЗК використовують не тільки для оформлення відпуску запасів зі складу у виробництво, а й для поточного контролю дотримання лімітів відпуску запасів.

Для додаткового (понадлімітного) відпуску матеріалів на досліджуваних машинобудівних підприємствах використовується Акт-вимога на заміну (додатковий відпуск) матеріалів (форма № М-10). Понадлімітний відпуск запасів або заміна одних матеріалів іншими допускається тільки з дозволу керівника. Форму М-10 виписують на один вид матеріалів на його багаторазовий відпуск у межах ліміту в двох примірниках, один з яких передається одержувачу – матеріально-відповідальній особі (бригадиру, начальнику дільниці), а другий – комірнику.

Комірник у момент відпуску запасів в обох примірниках «Акта-вимоги на заміну (додатковий відпуск) матеріалів» М-10 зазначає дату і кількість відпущених запасів, після чого визначає залишок ліміту. У формі М-10 комірника ставить підпис матеріально відповідальна особа (бригадир,

начальник дільниці), а у формі М-10 матеріально відповідальної особи (бригадира, начальника дільниці) – комірник.

Після видачі кількості запасів згідно з «Актом-вимогою на заміну (додатковий відпуск) матеріалів» М-10 він разом з іншими первинними документами додається до форми М-13 і передається комірником у бухгалтерію. Матеріально-відповідальна особа (бригадир, начальник дільниці) форму М-10 додає до форми М-19 «Матеріальний звіт» і разом з нею здає у бухгалтерію.

Для внутрішнього відпуску матеріалів на досліджуваних машинобудівних підприємствах застосовується «Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів» (форма № М-11). Її виписують у двох примірниках і підписують головний бухгалтер підприємства або уповноважена особа.

У разі відпуску запасів виробничим підрозділам, господарствам підприємства один примірник передається одержувачу – матеріально-відповідальній особі (бригадиру, начальнику дільниці), а другий – комірнику, який потім додає його до форми М-13 і передає у бухгалтерію.

Для списання запасів на досліджуваних машинобудівних підприємствах використовується «Акт на списання товарно-матеріальних цінностей».

Синтетичний облік виробничих запасів ведеться на рахунку 20 «Виробничі запаси» з відповідними субрахунками.

Для правильного відображення операцій із запасами в обліку на досліджуваних машинобудівних підприємствах нами сформовано каталог основних бухгалтерських проведення (Додаток М).

Набір реєстрів аналітичного обліку для досліджуваних машинобудівних підприємствах з врахуванням обраної форми обліку (журнально-ордерної) наведено в табл. 2.3.

Основними реєстрами обліку є журнали-ордери, що ведуться по кредиту синтетичних рахунків і дебету кореспондуючих рахунків. Використовують також реєстри аналітичного обліку – відомості, таблиці, книги і картки.

Таблиця 2.3

Набір реєстрів аналітичного обліку для реєстрації операцій із запасами на досліджуваному машинобудівному підприємстві

Назва реєстру	Номер Розділу	Номер Графи	Відображення операцій із запасами
1	2	3	4
Журнал 3	Розділ I	Графа 2	Дт 20 Кт 37, 63, 68 та усього
Журнал 3	Розділ II	Графа 3	Дт 20 Кт 64 та усього
Відомість 4.1	-	Графа 1.11	Дт 15 Кт 20
Журнал 5	Розділ III	-	За Кт 20
Відомість 5.1	-	-	Кт 20 витрати діяльності
Журнал 6	Розділ I	Графа 14	Дт 20 Кт 71,74 та всього
Журнал 6	Розділ II	Графа 4.5	Дт 20 Кт 718 та всього
Журнал 7	-	Графа 3	Дт 20 Кт 41, 42, 46 та всього
Головна книга	-	-	Обороти по Дт 20 і по Кт

На ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» операції, пов'язані із запасами відображаються відповідно у звітності. Запаси поєднують між собою дві основні форми фінансової звітності: Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). Так, нереалізовані виробничі запаси відображаються як запаси у Балансі, а реалізовані впродовж звітного періоду – у Звіті про фінансові результати як витрати. Це собівартість реалізованих товарів. Згідно з принципом відповідності, витрати, пов'язані із запасами (собівартість реалізованих товарів) відображаються в обліку у тому ж звітному періоді, що й доходи від реалізації цих запасів.

В Україні вартість виробничих запасів, які призначені для споживання в ході нормального операційного циклу відображається в балансі, а саме – в рядку 1101. У звіті про фінансові результати використані виробничі запаси відображаються у розділі першому у складі собівартості реалізованої продукції або у складі інших витрат, в залежності від цілей їх використання, а також у третьому розділі у рядку 2500.

Вплив показників статей балансу щодо виробничих запасів підприємства на формування звіту про рух грошових коштів відбувається таким чином:

- зменшення за статтями запасів у звіті про рух грошових коштів відображається у колонці «Надходження». Це означає, що протягом звітного періоду запасів на реалізовану продукцію було витрачено більше, ніж сплачено грошей на їх придбання;

- збільшення за статтями запасів відображається у звіті про рух грошових коштів у колонці «Видаток». Це означає, що протягом звітного періоду грошей на їх придбання було сплачено більше, ніж цих запасів витрачено на реалізовану продукцію.

Тобто, приріст залишку виробничих запасів вказує на певні грошові виплати. Саме через це такі зміни відображаються у «Звіті про рух грошових коштів» у колонці «Видаток». Зменшення залишку виробничих запасів, вказує на те, що грошових виплат на цю суму не було. Відсутність таких витрат у «Звіті про рух грошових коштів» буде показуватися як «Надходження», тобто доходи.

У пояснювальній записці до річного звіту підприємства, установи наводяться відомості про результати проведених протягом року інвентаризацій. Узагальнивши вищесказане, методику складання фінансової звітності за операціями з запасами на досліджуваних підприємствах можна відобразити схематично (рис. 2.4).

Також підприємства складають та подають статистичну звітність. Тому, можна сформулювати перелік основних форм статистичного спостереження щодо операцій із запасами на досліджуваних підприємствах (додаток Н).

Надходження запасів на підприємство, а саме витрати на їх придбання, є важливою складовою валових витрат підприємства. Підставою для формування податкової інформації у обліку є первинні документи, виписані постачальником: накладна, (рахунок, рахунок-фактура, товарно-транспортна накладна); податкова накладна.

До валових витрат підприємство відносить витрати, пов'язані з придбанням запасів без урахування ПДВ, за умови, що підприємство зареєстроване як платник ПДВ.

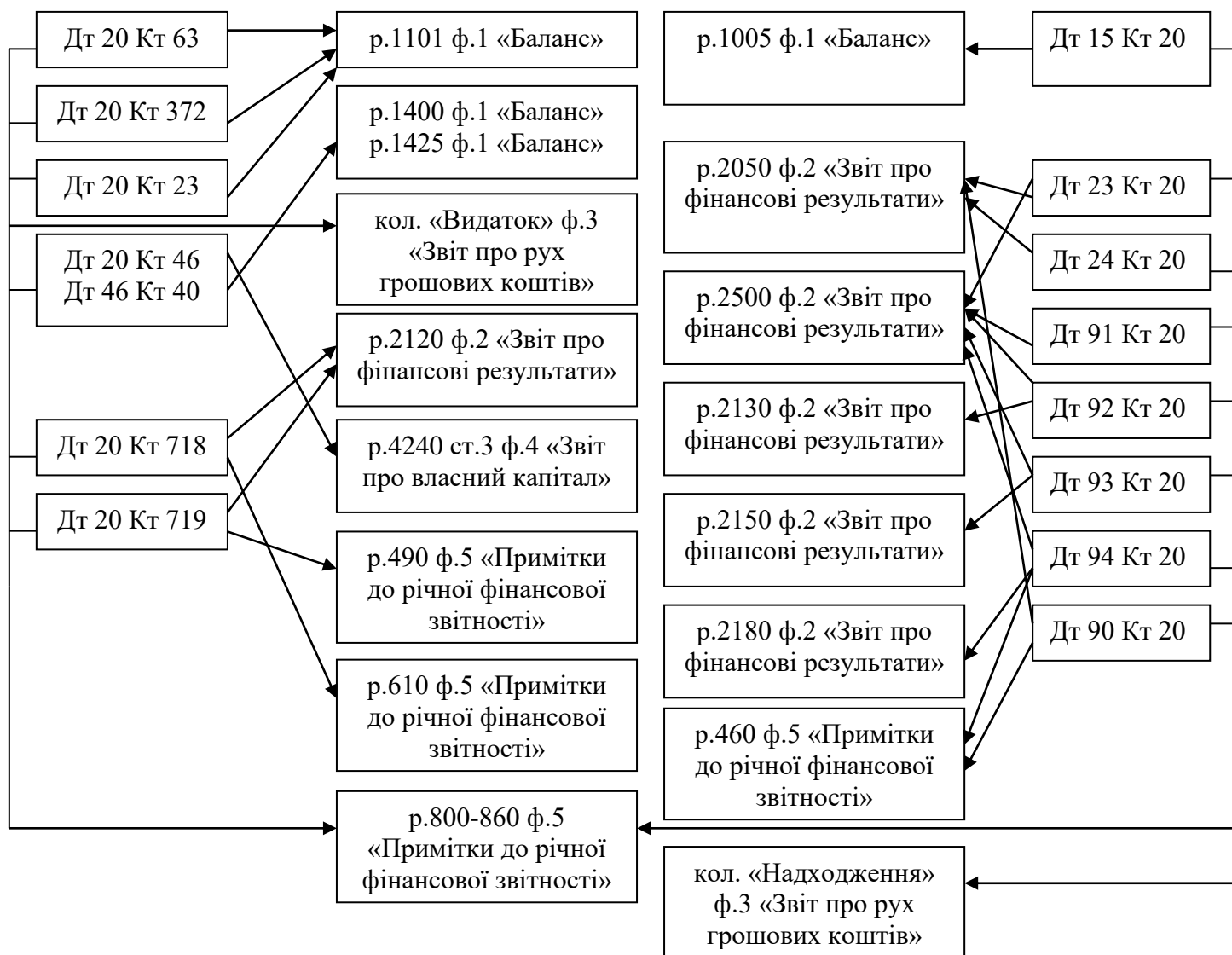

Рис. 2.4 – Порядок складання фінансової звітності за операціями із запасами на досліджуваних підприємствах

Примітка: розроблено автором

При придбанні запасів їх собівартість під час їх подальшого споживання або продажу визначається за нормами п. 138.6 ПКУ з урахуванням пп. 139.1.6 ПКУ, з одночасним виникненням у платника ПДВ податкового кредиту з ПДВ. В обліку цей показник формується аналогічно згідно з п. 9 НП(С)БО 9 «Запаси».

Виходячи з викладеного, можна дійти висновку, що належно відображена інформація в обліку надходження і зберігання запасів оборотного капіталу

підприємств допомагає ефективному управлінні придбанням запасів та їх поставкам.

2.3. Контроль запасів в системі управлінні активами підприємства

Контроль за використанням запасів на ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» є одним із найважливіших завдань системи управління.

На досліджуваному підприємстві здійснюють оперативно-технічний контроль запасів за: їх надходженням на підприємство, оприбуткуванням і зберіганням за кількісно-якісними показниками, оформленням первинних документів руху запасів, аналітичним обліком на складах, станом складського господарства, його спеціалізації, забезпеченості ваговимірвальними приладами та належного зберігання запасів, станом нормативного господарства. Цей вид контролю здійснюють виробничі підрозділи та функціональні служби підприємства.

Для здійснення контролю за надходженням, зберіганням та вибуттям запасів на підприємстві використовуються такі методи, способи та прийоми, як: економічний аналіз, статистичні розрахунки, формальна й арифметична перевірки документів, нормативно-правова оцінка відображених у документах господарських операцій, логічний контроль об'єктивної можливості виконання документально оформлених господарських операцій, спосіб зворотного рахунку, суцільні (безперервні) спостереження, вибіркові спостереження, технологічна експертиза, зустрічна перевірка, взаємний контроль, інвентаризація тощо.

Коротку характеристику даних методів, способів та прийомів контролю запасів на досліджуваному підприємстві можна подати у вигляді таблиці (Додаток П).

Звичайно, нестабільна ситуація із запасами обумовлена перебоями у постачанні матеріалів, досить швидким псуванням деяких із них. Але наперекір

цьому можна поставити жорсткий контроль за процесом матеріального постачання, за станом збереження матеріалів та, безумовно, контроль за витрачанням запасів у відповідності до встановлених норм, що дасть можливість своєчасно вносити корективи у певні управлінські рішення.

Так, бухгалтерія досліджуваних підприємств у встановлені строки здійснює приймання і обробку первинних документів щодо запасів. Всі документи сортуються і перевіряються. Прибуткові ордери звіряються з рахунками, що до них належать, транспортними документами, приймальними актами тощо. Лімітні картки, що надійшли зі складу, зіставляються з іншими примірниками, одержаними від цехів-споживачів, накладні на переміщення матеріалів, здані складами-відправниками, з примірниками тих же накладних, що надійшли зі складів-одержувачів.

Для того, щоб знати залишки запасів на складі на конкретну дату призначені такі 3 основні форми: відомість обліку залишків матеріалів на складі (форма № М-14), матеріальний звіт (форма № М-19), інвентаризаційний опис (форма № М-21).

Почнемо з відомості обліку залишків матеріалів на складі (форма № М-14). Міністерство статистики рекомендує вести її тим підприємствам, що хочуть знати про залишки своїх запасів у будь-який момент роботи. Тобто це є поточний контроль. Відомість заповнюють за даними карток складського обліку, перевіреними бухгалтерією. Достовірність перенесення залишків до відомості підтверджує підпис перевіряючої особи.

В день здійснення операції комірник записує операції по приходу і відпуску матеріалів у картках складського обліку й виводить залишки товарно-матеріальних цінностей на складі. Підставою для таких записів слугують первинні документи (прибуткові ордери, вимоги, накладні, товарно-транспортні накладні тощо).

Комірник складу подає до бухгалтерії у встановлений строк (зазвичай раз на місяць, але можна і частіше) у двох примірниках відомість залишків матеріалів на кінець звітнього місяця. Дану відомість складають у кількісному

вираженні лише за тими матеріалами, за якими відбувався рух у звітному місяці.

Правильність оформлення первинних документів і складання відомості залишків бухгалтерія перевіряє відразу ж після їх одержання. Потім один примірник відомості із зауваженнями і вказівками повертають на склад.

Можливе й інше оформлення звіту по залишках на складі – відкрити відомість (книгу) обліку залишків матеріалів на складі, яку заводять на рік. У цьому випадку після закінчення звітного місяця комірник переносить з перевірених карток складського обліку до відомості (книги) обліку залишків, яку одержує від бухгалтерії, кількісні залишки матеріалів на початок нового місяця. Іноді залишок запасів до такої відомості може перенести і бухгалтер. Але в будь-якому із запропонованих варіантів правильність записів залишків повинні підтвердити підписи матеріально відповідальної особи і бухгалтера.

Відомості про залишки матеріалів на початок другого і третього місяців кварталу можна заносити до відомості (книги) залишків тільки за матеріалами, що мали рух у звітному місяці, з тією умовою, що кількісні та грошові підсумки записують за всіма групами матеріалів.

Так, замість відомості залишків матеріально відповідальна особа має право звітувати перед підприємством за іншим документом – матеріальним звітом (форма № М-19). Згідно з наказом його затверджено для будівельних організацій, але якщо його застосування для іншого підприємства зручніше, ніж оформлення відомості за формою №М-14, то можна його використовувати. Жодних претензій з боку контролюючих органів це не викличе.

Матеріальні звіти складає матеріально відповідальна особа винятково в кількісному вираженні та в одному примірнику і подає до бухгалтерії після закінчення місяця. До таких звітів, як правило, необхідно включити всі матеріали, які були і є на складі (коморі), незалежно від того, був рух цих матеріалів у звітному місяці чи ні.

Разом із матеріальним звітом до бухгалтерії подають всі первинні документи на оприбуткування і відпуск матеріалів із зазначенням кількості документів та їх номерів окремо по приходу і видатку.

Для контролю фактичної наявності активів та зобов'язань на досліджуваних підприємствах проводиться інвентаризація: 1 раз на рік або додатково за наказом керівника. Інвентаризація здійснюється спеціально створеною комісією, склад якої затверджений наказом керівника. До складу інвентаризаційної комісії входять члени ревізійної комісії та МВО. Інвентаризація проводиться відповідно до чинних нормативних актів.

Результати перевірок заносяться в інвентаризаційні описи, в яких записуються дані про наявність тих чи інших запасів з вказівкою назви, відмінних ознак, включаючи номенклатурний номер, одиниці виміру і кількість фактично виявлених натуральних одиниць. Кожна сторінка опису нумерується та підписується членами комісії та матеріально відповідальною особою. Після перепису в інвентаризаційний опис всіх запасів, матеріально відповідальна особа дає розписку про те, що цінності перевірені в натурі в його присутності і внесені в опис, в зв'язку з чим претензій до інвентаризаційної комісії не має.

Якщо при інвентаризації не придатні або зіпсовані запаси, то на них складається акт з обов'язковою вказівкою характеру псування, причини і винних осіб.

Оформлені інвентаризаційні описи комісією передаються до бухгалтерії, де дані інвентаризації порівнюються з даними бухгалтерського обліку (лишки або нестачі, якщо вони мали місце). Виробничі запаси, по яких виявлено розходження з даними бухгалтерського обліку, записують в порівняльну відомість, а матеріально відповідальні особи повинні дати інвентаризаційній комісії письмові пояснення що до причин їх виникнення. Свої висновки і пропозиції що до урегулювання інвентаризаційних різниць комісія оформлює протоколом і подає на затвердження керівнику підприємства. Керівник повинен прийняти рішення про оприбуткування лишків та списання нестач запасів і затвердити протокол у п'ятиденний термін.

Результати інвентаризації відображаються в бухгалтерському обліку в десятиденний строк, після чого його показники приводяться у повну відповідальність з фактично наявністю господарських засобів і стану розрахункових відносин.

Як зазначалося, результати інвентаризації оформляються Актами перевірки наявності товарно-матеріальних цінностей та інвентаризаційними описами. Також нами було досліджено, що деякі інвентаризаційні описи товарно-матеріальних цінностей оформлені неналежним чином. Спочатку були внесені дані по бухгалтерському обліку, а потім були записані фактичні дані. Даний факт дає право нам стверджувати, що фактично інвентаризація не була проведена, а дані по інвентаризації були переписані з даних бухгалтерського обліку. Проте, існують певні недоліки при її проведенні. Так інвентаризація не є раптовою, адже не складається план її проведення. Не проводиться інвентаризація статутного капіталу.

Відповідно до статті 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризації матеріальних цінностей, а також неприйняття заходів по відшкодуванню з винних осіб збитків від нестач, розтрат, крадіжок, безгосподарності тягнуть за собою накладення штрафу від 8 до 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Ті ж дії, здійснені особою, яка протягом року підлягала адміністративному стягненню, тягнуть за собою накладення штрафу від 10 до 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Також, для документального оформлення контролю за ефективністю операцій із запасами можна використовувати документи, які розроблені на підприємстві. На досліджуваних підприємствах, за словами адмінперсоналу, такі документи є, проте, вони є комерційною таємницею.

Враховуючи, що на машинобудівних підприємствах найбільш ефективним способом попереднього контролю за використанням виробничих запасів в цехах є система партійного методу обліку розкрою металу, яка застосовується в тих випадках, коли у виробництво запускається наперед

визначена партія матеріалів, із якої шляхом розкрою, нарізки або штампування виготовляється одна або декілька деталей – заготовлень. То це є одним з ефективним методом контролю, який потрібно взяти до уваги керівництву ТОВ «ВО «Ковельсільмаш». Адже, використання методу обліку матеріалів за партіями розкрою дозволяє успішно використовувати елементи нормативного методу обліку використання матеріалів на виробництво незалежно від характеру виробництва та методів обліку витрат на виробництво. Важливою складовою методу партійного розкрою є щоденний контроль за економним використанням виробничих запасів у виробництві.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІКОВИЙ ТА КОНТРОЛЬНИЙ АСПЕКТИ

3.1. Вдосконалення системи управління запасами: обліковий та організаційний аспекти

При проектуванні, запровадженні та використанні системи обробки даних з обліку запасів з метою забезпечення управління своєчасною та оперативною інформацією необхідно брати до уваги її наступні особливості: облікові дані про наявність і рух запасів повинні бути оперативними; має бути представлена інформація про запаси за кожним кодом у кількісному та грошовому вираженні; всі дані з обліку запасів повинні бути пов'язані з обліковою інформацією про витрати на виробництво, про фінансово-розрахункові операції зі збуту та оподаткування, показниками оборотного та сальдового балансів за рахунками бухгалтерського обліку. Саме на це потрібно орієнтуватися при побудові напрямів вдосконалення обліку запасів.

Складовою частиною обліку на підприємстві є перелік документів, що використовуються для первинного відображення господарських операцій, а також перелік облікових реєстрів, необхідних для накопичення і систематизації інформації про запаси. Так, перелік документів має бути затверджений в наказі керівника підприємства про облікову політику і повинен включати:

- робочий план рахунків бухгалтерського обліку, що містить синтетичні і аналітичні рахунки, необхідні для ведення бухгалтерського обліку запасів;
- форми первинних облікових документів, що застосовуються для формування фактів господарської діяльності, за якими передбачені типові форми первинних облікових документів, а також форми документів для внутрішньої господарської звітності;

- порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань (в т.ч. запасів);
- методи оцінки активів і зобов'язань;
- графік документообігу;
- порядок контролю за господарськими операціями.

Враховуючи, що одним з основних недоліків щодо обліку запасів на досліджуваних підприємствах є відсутність графіку документообігу, то ми вважаємо за доцільне розробити його форму. З метою забезпечення ефективного оперативного обліку наявності та руху матеріалів, на досліджуваних підприємствах можна розробити графік передачі документів до бухгалтерії завідуючим складу, в якому зазначені документи, порядок та строки їх подання до матеріального відділу бухгалтерії, та оперограми руху кожного документу окремо на прикладі лімітно-забірної картки (табл. 3.1 та 3.2).

Таблиця 3.1

Графік передачі документів зі складу у бухгалтерію на машинобудівних підприємствах

Назва документа	Форма	Хто подає	Строки подання	Порядок подання	Кому подають	Строки перевірки
Прибутковий ордер	М-4	Зав. складом	Щодня	Особисто	Бухгалтер з обліку матеріалів	При прийманні
Акт про приймання матеріалів	М-7	Те саме	Щодня	Особисто	Те саме	Те саме
Лімітно-забірна картка	М-9	Те саме	Щодня	Особисто	Те саме	Те саме
Вимога	М-11	Те саме	Щодня	Особисто	Те саме	Те саме
Картка складського обліку	М-12	Те саме	Щодня	Особисто	Те саме	Те саме

Примітка: розроблено автором

Крім цього графіком передбачено порядок звітування матеріально-відповідальної особи: в кінці кожного місяця завідуючий складом складає та передає до бухгалтерії відомість з обліку матеріалів на складі, де, відповідно, зазначаються залишки матеріалів на початок місяця, обороти по надходженню та вибуттю матеріалів та залишки на початок наступного місяця; матеріально-

відповідальна особа цеху, дільниці (прораб, майстер, комірник) здають до бухгалтерії матеріальний звіт, де зазначають залишок матеріалів в цеху (кладовій) на початок місяця, надходження та витрачання, залишок на кінець місяця. Крім цього вказують випадки перевитрат матеріалів із зазначенням їх причин.

Таблиця 3.2

Оперограма руху лімітно-забірної картки на одержання матеріалів зі складу на машинобудівних підприємствах

Операція		Підрозділ-виконавець			
Назва	Зміст	Мат-тех. Відділ	Склад	Цех	Бухгалтерія
Виписка	Дата видачі, перелік матеріалів, кількість, вартість, сума, залишок ліміту	●			
Перевірка	Відповідність нормам витрат	●			
Реєстрація	Запис в книзі обліку використання мат. витрат		●		
Передача	Отримання матеріалів			●	
Передача	Перевірка правильності записів та відображення руху матеріалів				●

Примітка: розроблено автором

При здійсненні операцій з надходження, зберігання та використання запасів відбувається обмін інформацією між бухгалтерією та іншими підрозділами досліджуваних підприємств.

Так, наявні інформаційні потоки щодо запасів на досліджуваних підприємствах можна відобразити схематично (рис. 3.1).

Як бачимо, обмін інформацією щодо надходження, зберігання, використання, якості тощо запасів здійснюється між різними підрозділами підприємства, що сприяє здійсненню контролю за операціями із запасами.

В результаті, ми пропонуємо сформуванати на досліджуваних підприємствах перелік осіб, які прямо чи опосередковано причетні до операцій із запасами та їх збереження, що можна подати у таблиці (Додаток Р).

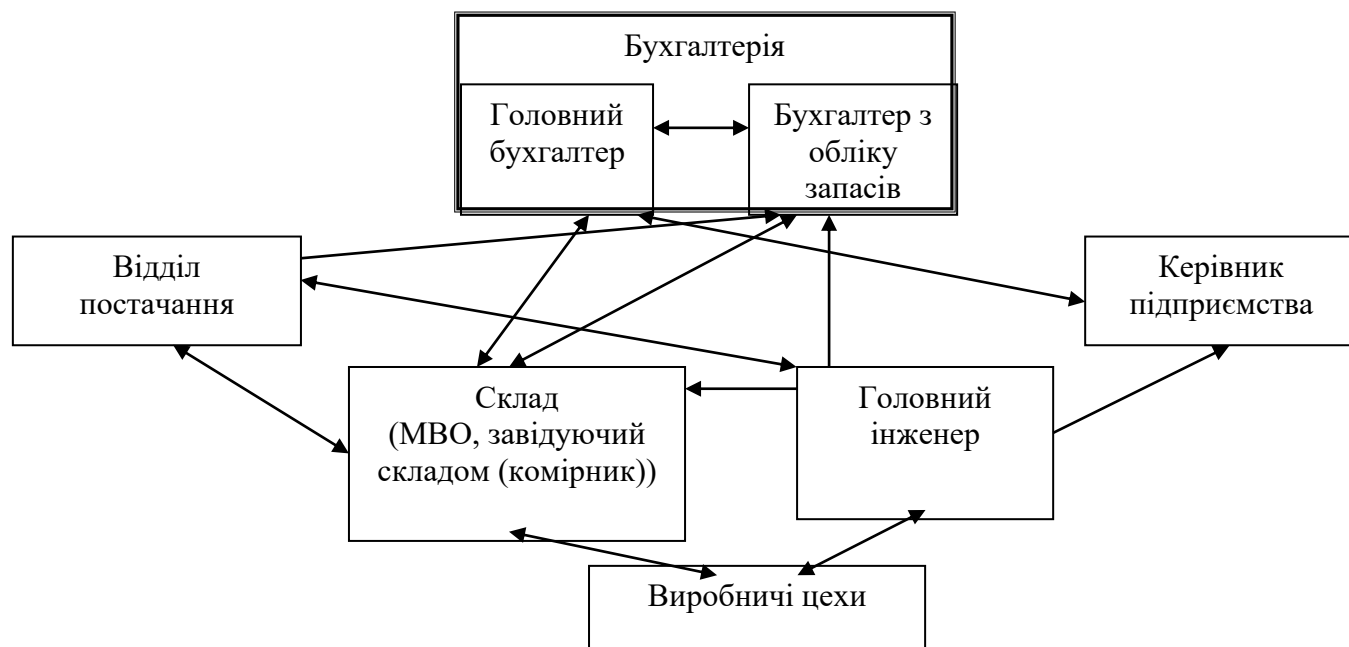

Рис. 3.1 – Схема інформаційних взаємозв'язків бухгалтерії і підрозділів досліджуваних підприємств щодо запасів

Примітка: розроблено автором

Так, ми вважаємо за доцільне розробити окремі положення посадових інструкцій, що стосуються операцій із запасами, для тих працівників підприємства, які прямо чи опосередковано причетні до операцій із запасами та їх збереження (додаток С).

Розглянувши окремі положення посадових інструкцій, що стосуються операцій із запасами, для тих працівників підприємства, які прямо чи опосередковано причетні до операцій із запасами та їх збереження ми розробили для досліджуваних підприємств проект посадової інструкції бухгалтера з обліку запасів (додаток Т).

При цьому, відповідальність за своєчасне і якісне складання документів, передачу їх у встановлені графіком документообороту терміни для відображення у бухгалтерському обліку, за достовірність даних, наведених у документах несуть особи, які склали і підписали ці документи.

Узагальнивши вищесказане, можна відобразити схематично основні положення з обліку запасів, що наводяться в наказі про облікову політику (рис. 3.2). На основі вищесказаного можна сформулювати витяг з Наказу про облікову політику (Додаток У).

Проте, ступінь свободи підприємства у формуванні облікової політики обмежений державною регламентацією бухгалтерського обліку, яка надана переліком методик і облікових процедур і визначається можливістю вибору конкретних способів оцінки, переліку бухгалтерських рахунків тощо.

Рис. 3.2 – Основні положення обліку запасів, що наводяться в наказі про облікову політику підприємства

Примітка: розроблено автором.

Також, варто зауважити, що наказ про облікову політику формується в залежності від того, які цілі ставить перед собою підприємство.

Отже, сьогодні проблема полягає не в обсягах облікової інформації. Найбільшою проблемою залишається рівень використання останньої для оцінки якісних і кількісних параметрів об'єктів обліку, передусім запасів з метою забезпечення управління своєчасною та достовірною інформацією. Ця інформація нині недостатньо застосовується для прийняття управлінських рішень і коригування виробничої діяльності, тому на кожному машинобудівному підприємстві доцільно вивчати інформаційні потреби управлінських підрозділів, формувати оперативні дані у вигляді звітів і використовувати їх для оптимізації програми забезпечення підприємства запасами.

3.2. Оптимізація системи контролю в управлінні запасами на машинобудівних підприємствах

Для ефективного функціонування машинобудівних підприємств, підвищення рентабельності управління збереження та активів необхідних накладень механізму, елементом якого є оперативний внутрішній контроль.

Внутрішній контроль запасів забезпечує правомірне оприбуткування, збереження та раціональне використання ресурсів. Документально визначена система контролю дозволяє уникнути зайвих витрат, розкрадань, зловживань і штрафів.

Основні завдання контролю запасів на підприємствах:

- перевірка складського господарства й збереження запасів;
- контроль нормативів і витрат матеріалів;
- перевірка обліку витрат, законності операцій із запасами та правильності їх реалізації;
- оцінка системи внутрішнього контролю;

перевірка дотримання податкового законодавства;

контроль правильності формування собівартості та бухгалтерського обліку запасів. Проведення внутрішнього контролю запасів на досліджуваних підприємствах пропонуємо здійснювати в чотири етапи (рис. 3.3).

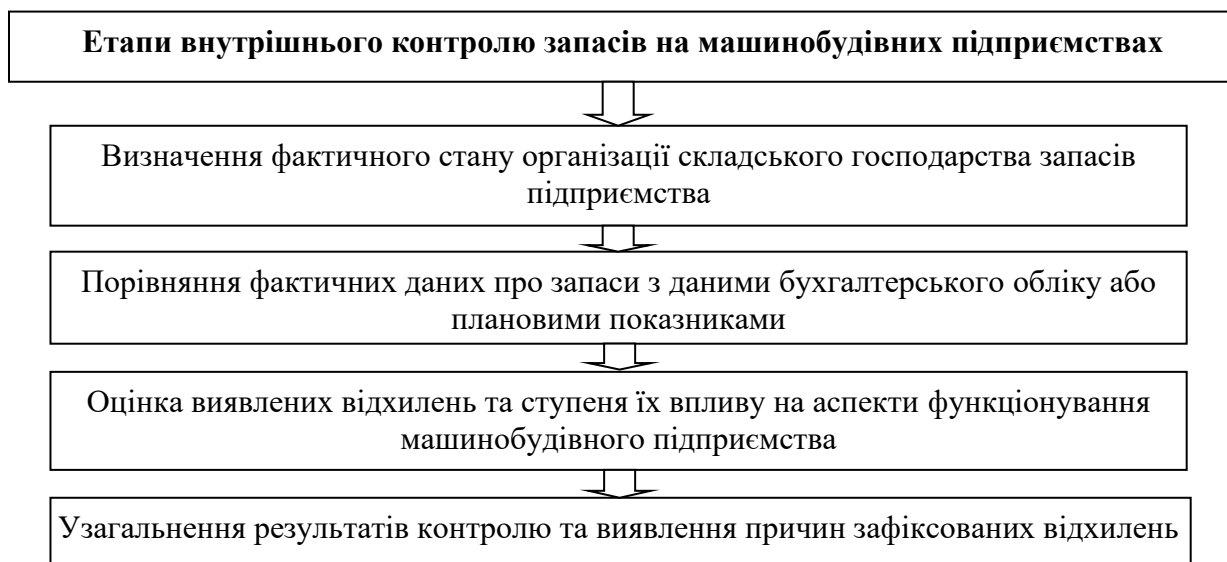

Рис. 3.3 – Етапи внутрішнього контролю на досліджуваних підприємствах

Примітка: розроблено автором

Першочерговими джерелами контролю запасів на досліджуваних підприємствах повинні бути: договори, укладені між постачальником і споживачем, первинні документи щодо обліку матеріальних цінностей, інвентаризаційні описи, книги складського обліку, облікові реєстри, Головна книга, фінансова, оперативна та статистична звітність, наказ про облікову політику підприємства.

Так, наявність графіка документообігу обов'язковою складовою для ефективного внутрішнього контролю, який був розроблений нами в першому пункті даного розділу. На наш погляд, це не тільки сприяє взаємодії інформаційних систем підприємств машинобудівної галузі, але і є одним із доказів наявності системи внутрішнього контролю. Крім того, графік раціонального документообігу сприяє оптимізації числа підрозділів та числа

виконавців, впливає на якість обліково-аналітичної інформації і, як показує практика, покращує всі (облікову і контрольну) функції системи управління.

Внутрішній контроль запасів на досліджуваних підприємствах повинен здійснюватися у певній послідовності, за стадіями господарської діяльності: придбання, виробництво та реалізація (рис. 3.4).

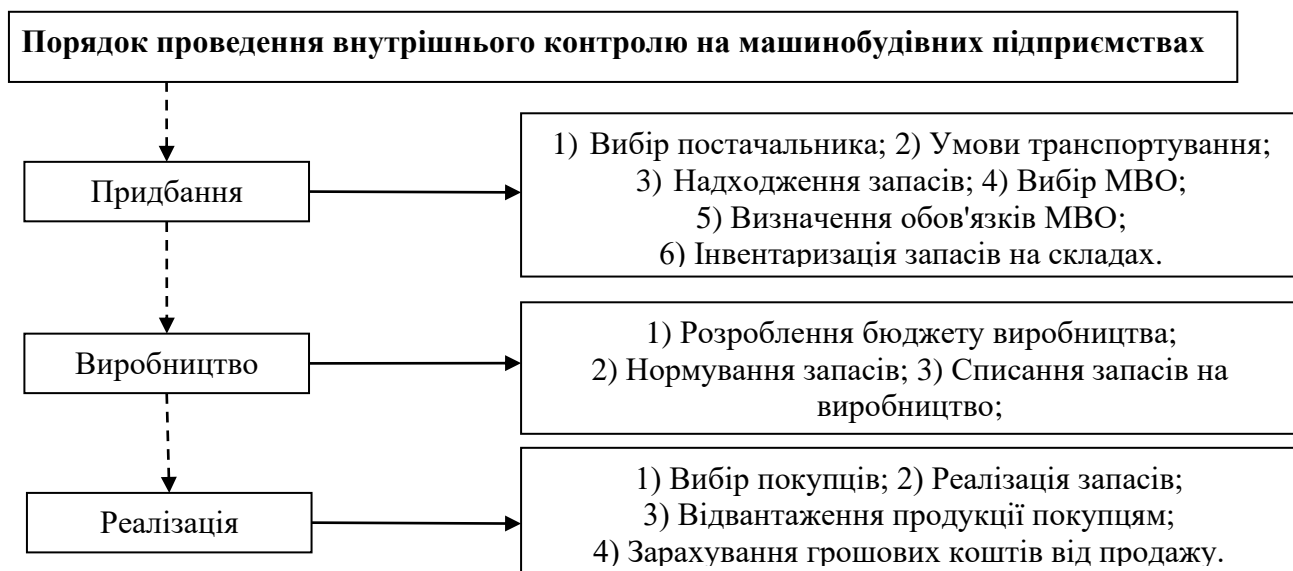

Рис. 3.4 – Порядок проведення внутрішнього контролю запасів на машинобудівних підприємствах

Примітка: розроблено автором

Під час внутрішнього контролю надходження запасів необхідно перевірити всі етапи процесу, вибрати постачальника на якість запасів і продукції.

При надходженні запасів слід перевіряти дотримання строків доставки, відповідність кількісним та якісним характеристикам. Після оприбуткування запасів на складі призначається матеріально відповідальна особа, яка відповідає за збереження майна і несе відповідальність у разі недостатності.

Інвентаризація на складах дає можливість виявити залишки або недостачу, а також упевнитися в дотриманні умов зберігання запасів. Це дає інформацію, відповідно до якої будуть прийматися нові управлінські рішення щодо внутрішнього контролю.

Під час здійснення наступного господарського процесу необхідно виконати низку певних контрольних дій, які забезпечать безперервний хід виробничого циклу. Потрібно визначити рівень запланованих витрат, де враховуватимуться всі необхідні витрати запасів, а також витрат, які додатково понесені в ході виробництва продукції.

Також потребує контролю нормування кількості списання запасів на виробництво і кількості оприбуткування готової продукції з виробництва. Так само потрібно контролювати фактично понесені витрати під час виробництва, тому що саме вони будуть впливати на собівартість виготовленої продукції.

Своєю чергою, потрібно здійснювати контроль над дотриманням усіх розроблених раніше планів та нормативів, адже їх дотримання буде свідчити про ефективну систему внутрішнього контролю запасів на підприємстві.

Заключним етапом, який потребує внутрішнього контролю з боку керівництва, є процес реалізації запасів. Він передбачає контроль над вибором покупців, який полягає в тому, що необхідно знайти покупця, який запропонує найбільш вигідну і максимально високу ціну за продукцію.

Одним із найефективніших інструментів внутрішнього контролю запасів є інвентаризація. Під час перевірки проводиться суцільна чи вибіркова інвентаризація наявності запасів та перевіряється їх відповідність даним бухгалтерського обліку за складами або матеріально відповідальними особами.

У разі виявлення документів, які викликають сумнів у їх достовірності, контролер повинен провести зустрічну перевірку (або запит) та зробити звірку розрахунків. Вибірково перевіряється тотожність даних сальдових відомостей на перше число місяця за бухгалтерським обліком із відповідними даними складських карток. У разі встановлення розбіжностей проводиться поглиблена перевірка з установленням причин розбіжностей.

Варто зазначити, що нами було досліджено, що деякі інвентаризаційні описи товарно-матеріальних цінностей на досліджуваних підприємствах оформлені неналежним чином. Спочатку були внесені дані по бухгалтерському обліку, а потім були записані фактичні дані. Даний факт дає право нам

стверджувати, що фактично інвентаризація не була проведена, а дані по інвентаризації були переписані з даних бухгалтерського обліку. Також існують певні недоліки при її проведенні. Так інвентаризація не є раптовою, адже не складається план її проведення. Тобто, вказані недоліки потрібно врахувати, що, в свою чергу, і буде одним із шляхів вдосконалення обліку виробничих запасів.

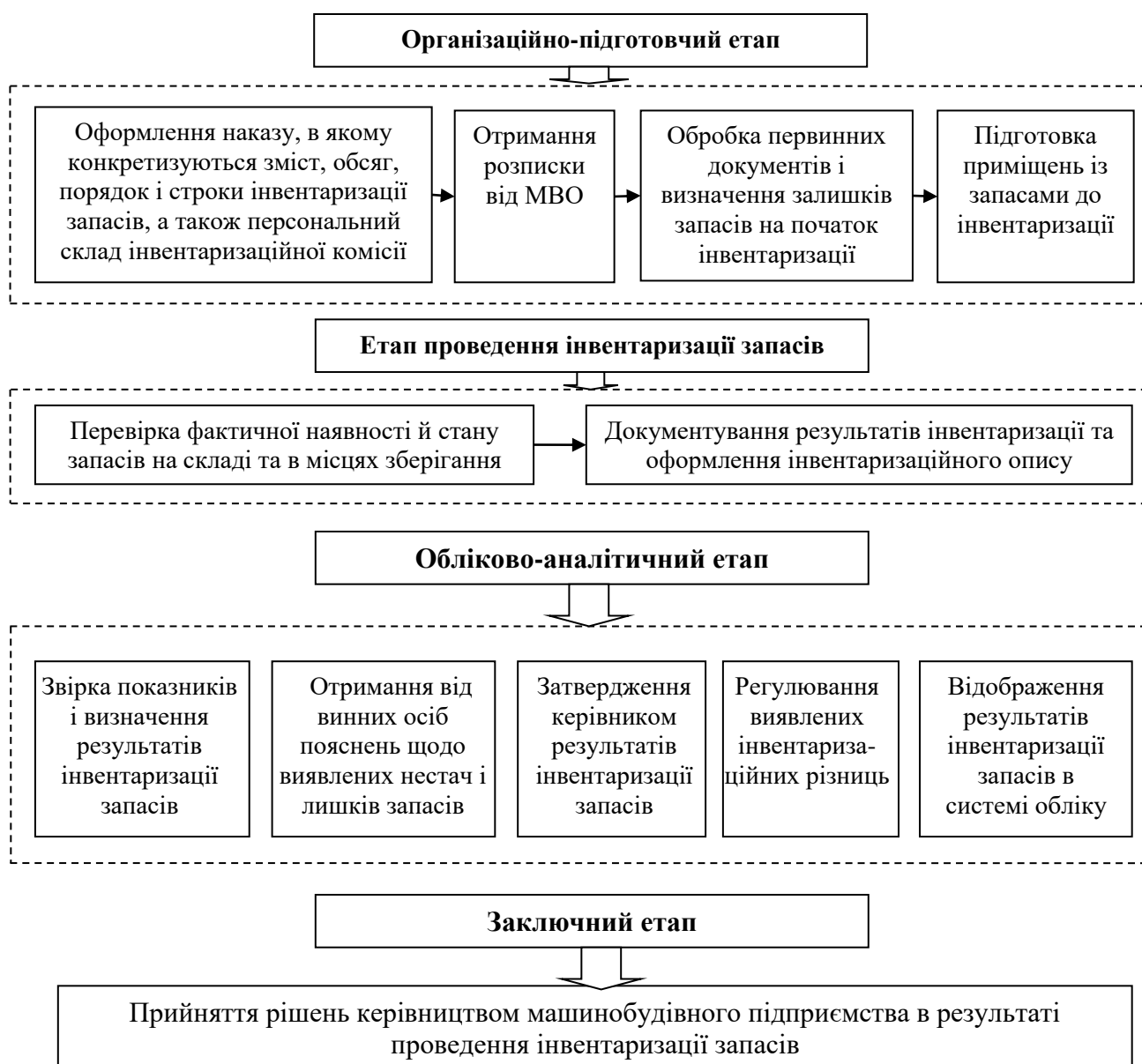

Рис. 3.5 – Поетапний порядок проведення інвентаризації запасів на підприємствах машинобудівної галузі

Примітка: розроблено автором

Тому, ми вважаємо за доцільне запропонувати власний поетапний порядок проведення інвентаризації запасів на підприємствах машинобудівної галузі, що відображено на рис. 3.5.

Результати дослідження підтверджують, що запропонований поетапний порядок інвентаризації запасів забезпечує достовірність перевірки, відхилення від операцій із запасами та підтримку їх усуненню й запобіганню в майбутньому.

З метою забезпечення єдиних організаційних і методичних засад щодо інвентаризації запасів розроблено та запропоновано для практичного використання машинобудівними підприємствами Положення про порядок інвентаризації запасів підприємств машинобудівної галузі (Додаток Ф).

Проведення інвентаризації дозволяє вчасно й ефективно вирішити низку проблемних питань у діяльності підприємств машинобудівної галузі та забезпечує одержання повної, достовірної та неупередженої інформації про наявність і стан запасів. Інвентаризація виступає важливим елементом методики визначення фінансових результатів діяльності підприємств машинобудівної галузі, що розширює зміст інвентаризації як елемента методу бухгалтерського обліку.

Отже, внутрішній контроль запасів є невід'ємним складником діяльності підприємства, оскільки саме від нього будуть залежати робота підприємства у цілому, його витрати та доходи.

Наведений порядок проведення внутрішнього контролю запасів у розрізі господарських процесів та поетапний порядок інвентаризації запасів забезпечить ефективне функціонування господарської діяльності досліджуваних підприємств.

3.3. Використання математичного моделювання для прогнозування рівня запасів

Математичне моделювання є ефективним інструментом управління запасами, що дозволяє прогнозувати потребу в ресурсах, оцінювати їх вплив на фінансові показники та оптимізувати витрати. Це важливо для підприємств, які прагнуть підвищити конкурентоспроможність через раціональне використання ресурсів.

Аналіз проводився на основі фінансової звітності підприємства за 2020–2022 роки. Вибрані показники, що використовуються для побудови моделі:

Запаси: відображені в активі балансу як частина оборотних активів. Запаси можуть включати сировину, незавершене виробництво і готову продукцію.

Виручка: показує обсяг реалізованої продукції, що відображає ефективність використання запасів.

Собівартість реалізації продукції: характеризує витрати, які також пов'язані з виробництвом та продажем.

Динаміка основних показників наведена в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Рік	Запаси, тис. грн (x)	Виручка, тис. грн (p)	Собівартість, тис. грн
2020	5 968,00	18 043,00	15 337,00
2021	5 048,00	25 271,00	22 107,00
2023	5 442,00	23 786,00	20 389,00

Аналіз рівня запасів засобами економіко-математичного моделювання та використання сучасних комп'ютерних технологій для розроблення програми для розрахунку запасів за побудованими моделями підвищить оперативність та ефективність управлінських рішень, а також зменшить витрати на формування запасів підприємства

Для аналізу використання лінійної регресії, яка встановлює залежність між запасами (x) і виручкою (p). Форма моделі:

$$p=a+b \cdot x, \quad (3.1)$$

де a , b – параметри моделі.

Для розрахунку параметрів a та b використовується метод найменших квадратів (МНК). Формули:

$$b = \frac{n \sum (x \cdot y) - \sum x \cdot \sum p}{n \sum x^2 - (\sum x)^2},$$

$$a = \frac{\sum p - b \cdot \sum x}{n},$$
(3.2)

де, n – кількість спостережень

$\sum x$, $\sum p$ – суми значень запасів і виручки

$\sum x^2$, $\sum (x \cdot y)$ – суми квадратів значень запасів і їх добутків із виручкою.

Обчислення на основі даних:

Рік	x (тис. грн)	p (тис. грн)	x^2	$x \cdot p$
2020	5968	18043	35617024	107680624
2021	5048	25271	25482304	127568008
2022	5442	23786	29615364	129443412

$$\sum x = 5968 + 5048 + 5442 = 16458$$

$$\sum p = 18043 + 25271 + 23786 = 67100$$

$$\sum x^2 = 35617024 + 25482304 + 29615364 = 90714692$$

$$\sum (x \cdot y) = 107680624 + 127568008 + 129443412 = 364692044$$

$$b = \frac{3 \cdot 364692044 - 16458 \cdot 67100}{3 \cdot 90714692 - 16458^2} \approx -8,023$$

$$a = \frac{67100 - (-8,023 \cdot 16458)}{3} \approx 66380,84$$

Отримання рівня регресії:

$$p = 66380,84 - 8,023 \cdot x$$

Коефіцієнт $b = -8,023$ свідчить, що збільшення запасів на 1 тис. грн призводить до зменшення виручки на 8,023 тис. грн. Це вказує на неефективне

управління запасами та можливі додаткові фактори, що впливають на виручку. Вільний член моделі ($a = 66380,84$) показує базовий рівень виручки при мінімальних запасах.

Для оцінки точності моделі використано коефіцієнт детермінації (R^2) та середньоквадратичну помилку (RMSE):

1. Коефіцієнти детермінації (R^2):

$$R^2 = \frac{\text{Пояснена варіація}}{\text{Загальна варіація}} = \frac{\sum (\hat{p} - \bar{p})^2}{\sum (y - \bar{p})^2}. \quad (3.3)$$

\hat{p} – прогнозовані оцінені моделі

\bar{p} – середнє значення p

Обчислюємо:

- Середнє значення виручки:

$$\bar{p} = \frac{\sum p}{n} = \frac{67100}{3} \approx 22366,67 \quad (3.4)$$

Модель демонструє високу здатність пояснювати зміни виручки за рахунок варіацій запасів ($R^2 \approx 0,91$ означає, що 91% змін виручки можна пояснити змінами запасів). Однак, 9% варіацій залишаються неврахованими. Для підвищення точності прогнозування варто включити до моделі додаткові змінні, такі як маржинальність продукції (співвідношення собівартості та ціни), швидкість обороту запасів (кількість днів для перетворення запасів на виручку) та сезонність (коливання попиту залежно від пори року). Очікується, що це дозволить врахувати більш широкий спектр факторів, які впливають на виручку, і отримати більш точні прогнози.

- Середньоквадратична помилка (RMSE):

$$RMSE = \sqrt{\frac{\sum (y - \hat{p})^2}{n}}. \quad (3.5)$$

Розрахунок прогнозованих значень (\hat{p}) для кожного року:

– Для $x = 5968$

$$\hat{p} = 66\,380,84 - 8,023 * 5\,968 = 18\,499,58$$

– Для $x = 5048$

$$\hat{p} = 66\,380,84 - 8,023 * 5\,048 = 25\,880,74$$

– Для $x = 5442$

$$\hat{p} = 66\,380,84 - 8,023 * 5\,442 = 22\,719,67$$

Рік	x (тис. грн)	p (тис. грн)	\hat{p} (тис. грн)	$p - \hat{p}$	$(p - \hat{p})^2$
2020	5 968,00	18 043,00	18 499,58	-456,58	208 465,30
2021	5 048,00	25 271,00	25 880,74	-609,74	371 782,87
2022	5 442,00	23 786,00	22 719,67	1 066,33	1 137 059,67

Найбільше відхилення спостерігається у 2022 році (1 066,33), що може бути спричинено:

- Зовнішніми факторами (наприклад, економічними чи ринковими змінами).
- Особливостями формування запасів, які не відображаються у лінійній залежності.

Залишки ($p - \hat{p}$) є ключовим інструментом для діагностики моделі:

Нормальність розподілу залишків: Залишки повинні бути рівномірно розподіленими навколо нуля. В даних спостерігається незначна асиметрія, особливо у 2022 році.

Гомоскедастичність: В ідеалі залишки повинні мати однакову дисперсію. З аналізу видно, що залишки зростають у 2022 році, що може свідчити про потребу у нелінійному моделюванні.

- Сума квадратів помилок:

$$\sum(p - p^{\wedge})^2 = 208\,465,30 + 371\,782,87 + 1\,137\,059,67 = 1\,717\,307,84$$

- Розрахунок RMSE :

Кількість спостережень (n) = 3.

$$RMSE = \sqrt{\frac{1\,717\,307,84}{3}} \approx 756,60$$

Середньоквадратична помилка (RMSE) для моделі коштує приблизно 756,60 тис. грн . Це означає, що в середньому фактично виручка відхиляється від прогнозованої на цю величину. Значення є прийнятним для загального моделювання, але може бути покращене шляхом уточнення моделі (наприклад, додаванням додаткових змін або застосуванням іншого типу залежності).

Для додаткової оцінки ефективності управління запасами розраховано їх швидкість обігу:

Швидкість обігу = Середні запаси/Собівартість реалізованої продукції *365

Результати:

- 2020 рік: $5968/15337*365 \approx 142$ дні,
- 2021 рік: $5048/22107*365 \approx 83$ дні,
- 2022 рік: $5442/20389*365 \approx 97$ дні

Швидкість обігу зменшилась у 2021 році, що свідчить про оптимізацію запасів, але знову зросла у 2022 році. Це потребує корекцій у плануванні.

Лінійна модель демонструє високу ефективність, пояснюючи 91% змін у виручці. Це свідчить про те, що базовий набір змінних добре описує залежності в даних, і модель є придатною для стратегічного планування. Крім того, значення RMSE підтверджує прийнятність прогнозів, що забезпечує достатній рівень точності для прийняття рішень.

Однак, у моделі є певні обмеження. Вона не враховує додаткові змінні, такі як сезонність, маржинальність продукції чи загальні економічні фактори, що можуть значно впливати на виручку в реальних умовах. Це знижує її точність у динамічному середовищі. Значні залишки, зафіксовані у 2022 році,

додатково вказують на потребу вдосконалення моделі, оскільки вони свідчать про недооцінку чи переоцінку деяких важливих аспектів.

Застосування розробленої моделі допоможе підприємствам оптимізувати витрати на формування запасів, прискорити ухвалення рішень та покращити фінансові показники.

ВИСНОВКИ

Результати проведених досліджень дозволяють зробити наступні висновки:

Запаси є складовою оборотних активів, важливою частиною економічних ресурсів і ключовим елементом економічного потенціалу країни. Визначення терміну "запаси" можна трактувати через економічний, обліковий та логістичний підходи, що забезпечує комплексне розуміння цього поняття.

Для ефективної організації обліку на машинобудівних підприємствах необхідна чітка класифікація запасів із врахуванням специфіки галузі. Запропоновано класифікувати запаси за функціональним і технологічним призначенням, що забезпечує точну та оперативну інформацію для управління виробничими процесами.

Організація обліку регламентується на п'яти рівнях (міжнародному, національному, державному, галузевому та внутрішньому). Для забезпечення точності обліку необхідне узгодження нормативних актів і забезпечення чіткого трактування понять у НП(С)БО 9 "Запаси".

ТОВ «ВО «Ковельсьільмаш» є типовим представником машинобудівної галузі, що дозволяє використовувати його приклад для проведення подальших досліджень.

Аналіз техніко-економічних показників за 2018–2022 роки показав покращення загальних результатів у 2022 році. Однак, сукупні показники ліквідності та фінансової стійкості вказують на те, що підприємство не є повністю платоспроможним. Незважаючи на це, спостерігається позитивна динаміка покращення фінансового стану.

Система обліку запасів на підприємстві функціонує на високому рівні. Рух запасів документується за допомогою відповідних первинних документів, а їхній облік здійснюється на певних рахунках бухгалтерського обліку. Дані

обліку використовуються для формування фінансової та статистичної звітності. Застосування методу ФІФО забезпечує достовірність оцінки вибуття запасів.

Підприємство має спеціалізовані склади для зберігання матеріальних цінностей. Усі склади мають унікальні номери, що зазначаються в документах, пов'язаних із складськими операціями. Для забезпечення обліку використовуються нетипові документи, такі як «Супровідний ярлик» та «Заявка на отримання матеріальних цінностей».

Оперативно-технічний контроль запасів охоплює надходження, оприбуткування, зберігання, оформлення первинних документів та аналітичний облік. Відповідальність за здійснення контролю покладається на виробничі підрозділи та функціональні служби підприємства.

Дослідження виявило недоліки у проведенні інвентаризації, зокрема, неналежне оформлення описів і перенесення даних із бухгалтерського обліку замість фактичної перевірки. Також відсутність раптовості та плану проведення інвентаризації є значними недоліками, що знижують ефективність цього процесу.

З метою забезпечення ефективного оперативного обліку наявності та руху запасів, на досліджуваних підприємствах розроблено графік передачі документів до бухгалтерії завідуючим складу, в якому зазначені документи, порядок та строки їх подання до матеріального відділу бухгалтерії, та оперограми руху кожного документу окремо на прикладі лімітно-забірної картки.

Для вдосконалення обліку запасів на досліджуваних підприємствах пропонуємо визначити перелік осіб, які прямо чи опосередковано причетні до операцій із запасами та їх збереження. Проаналізувавши інформаційні взаємозв'язки бухгалтерії і підрозділів досліджуваних підприємств щодо запасів розроблено окремі положення посадових інструкцій, що стосуються операцій із запасами, для тих працівників підприємства, які прямо чи опосередковано причетні до операцій із запасами та їх збереження. Запропоновано проект посадової інструкції бухгалтера з обліку запасів та проект витягу з Наказу про

облікову політику, враховуючи галузеву специфіку машинобудівних підприємств, обліку запасів та вимоги законодавчо-нормативних актів.

У результаті дослідження практики проведення внутрішніх контрольних заходів на підприємстві машинобудівної галузі виокремлено основні етапи внутрішнього контролю на досліджуваному підприємстві. Необхідність підвищення ефективності контрольної діяльності на досліджуваних підприємствах обумовлює потребу у використанні встановленого порядку проведення внутрішнього контролю запасів на машинобудівних підприємствах, який запропонований нами для досліджуваних підприємств за стадіями господарської діяльності: придбання, виробництво та реалізація.

На основі дослідження порядку інвентаризації на досліджуваних підприємствах та виявлених недоліків щодо її проведення запропоновано власний поетапний порядок проведення інвентаризації запасів на підприємствах машинобудівної галузі, який забезпечить достовірність та оперативність перевірки, виявлення можливих відхилень у здійсненні господарських операцій із запасами та сприятиме усуненню й запобіганню виявлених порушень у подальшому.

З метою більш чіткого нормативного регламентування контролю запасів підприємств машинобудівної галузі з урахуванням їх галузевої специфіки розроблено та запропоновано для застосування Положення про порядок інвентаризації запасів на підприємствах машинобудівної галузі, які визначають теоретичні поняття, порядок первинного спостереження і документального оформлення результатів інвентаризації на досліджуваних підприємствах, що сприятиме забезпеченню управління достовірною та оперативною інформацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос С. В. Облік і аналіз виробничих запасів на підприємствах кондитерської галузі України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2010. 20 с. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2023 р.).
2. Бойко Р.В. Економічна сутність виробничих запасів як об'єктів обліку, Р. В. Бойко, Р. І. Шиндировська . Фінансово-економічний розвиток України в умовах глобалізаційно-інтеграційних процесів: збірник матеріалів III всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 28 лютого 2014 р. Львів: ЛКА, 2014. 284с. С.8-10.
3. Борісов О.Г. Лупенко А.М. Особливості обліку та оцінки виробничих запасів. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19, вип. 2/6. с.20-24.
4. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: пер. з англ. К.: Молодь, 1997. 1000с.
5. Бублик О.М. Проблеми управління виробничими запасами на підприємствах та шляхи та шляхи їх вирішення. *Управління розвитком*. 2014. № 2. С. 90-92.
6. Бурдейна Л. В. Теоретичні основи аналізу забезпечення та ефективного використання виробничих запасів на підприємствах. *Науковий журнал "Молодий вчений"*. 2015. №3 (18). Ч. 1. Херсон, 2015. С. 39-42.
7. Бурдейна Л.В. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду обліку виробничих запасів. URL:
https://journal.bukuniver.edu.ua/ru/media/issue_articles/18_1.pdf
8. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. Житомир: ПП «Рута», 2006. 832 с.

9. Височан О. О. Особливості обліку запасів у небюджетних неприбуткових організаціях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. С. 101–104.

10. Вохмянин А. В. Організація систем управління запасами. Автореф. дис. 2008.

11. Ганас Л. М. Управління виробничими запасами машинобудівних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2015. 25 с.

12. Головацька С. І., Бурдейна Л. В. Особливості обліку та оцінки виробничих запасів підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання*. Вип. № 5. Миколаїв, 2015. С. 966-969.

13. Губачова О.М. Облік у зарубіжних країнах: Навчальний посібник. К.:НМЦ Укросвіта, 2000. 226 с

14. Дмитренко А. В., Балабась І. В. Економічна сутність поняття виробничі запаси. *Економіка і регіон*. ПолтНТУ. 2016. №2 (57). С. 149–152.

15. Довга Т. А. Роль та місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Молодий вчений*. 2015. №5 (20). Ч. 1. С. 130–134. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/5/29.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

16. Дударєва Т. Історичні та сучасні тенденції обліку виробничих запасів: вітчизняний та зарубіжний досвід. URL : http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/ (дата звернення: 01.12.2023).

17. Драч С. В. Економічний аналіз виробничих запасів підприємств (на прикладі м'ясокомбінатів України): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04. Тернопіль: Тернопільська академія народного господарства, 2001. 19 с.

18. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №996-XIV від 16 липня 1999 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 01.12.2023).

19. Зінченко О. В., Сайко К. І. Економічна сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. *Приазовський економічний вісник. Класичний приватний університет*. 2017. Випуск 3 (03). С. 77–84.

20. Інструкція «Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку» План рахунків бухгалтерського обліку та інструкції. Наказ Міністерства фінансів України №246 від 20 жовтня 1998р. та від 30.11.99р. №291 URL : <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2023 р.).

21. Кацель М. К. Управлінський облік виробничих запасів в умовах прийняття рішень. Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської наукової конференції: тези. Київ: КНТЕУ, 2013. С. 30–32.

22. Кононенко В. А., Цупаленко Ж. П. Облік виробничих запасів: сучасний стан та напрямки вдосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 16. Ч. 1. С. 147–151.

23. Лищенко О. Г., Матюха Л. В. Визначення сутності категорії «запаси» з метою організації обліку на підприємстві. Серія: Економіка та підприємництво. 2014. №3 (78). С. 85–89.

24. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 311 с.

25. Мажуліна М. О. Аналіз виробничих запасів на підприємстві. *Управління розвитком*. 2013. №10. С. 53–56. URL : <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/> (дата звернення: 01.12.2023).

26. Михалевич С. Г. Облік і внутрішньогосподарський контроль виробничих запасів: теорія і практика: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ: Держ. акад. статистики, обліку та аудиту, 2009. 18 с.

27. Методичні рекомендації про застосування реєстрів бухгалтерського обліку. Наказ Мінфіну №356 від 29.12.2000р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2023 р.).

28. Наказ Міністерства статистики України «Про затвердження типових первинних документів з обліку сировини та матеріалів» №193 від 21.06.1996р.,

із змінами і доповненнями. URL : http://minfin.com.ua/taxes/-/!news/nnakMinstat_193.html. (дата звернення 01.12.2023 р.).

29. Наказ Міністерства фінансів України «Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів суб'єктів державного сектору» від 23.08.2015 р. № 11. URL : <http://buhbudget.com.ua>. (дата звернення 01.12.2023 р.)

30. Наказ Мінфіну України «Про затвердження Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій і Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» 19. 12. 2006р. № 1213. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2023 р.).

31. Наказ «Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики товарних ринків» №214 від 26.06.2008. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2023 р.).

32. Нашкерська Г. В. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.

33. Оглобін А. А. Планування і контроль запасів матеріальних ресурсів підприємств в умовах нової економічної реформи: дис. канд. екон. наук: 08.00.21. 243 с.

34. Приймачок О. М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання (на прикладі підприємств хлібопекарської промисловості Київської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04. Київ: Київський національний економічний університет, 2005. 19 с. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

35. Притиковська В. Удосконалення сутності виробничих запасів у обліку. Сучасні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту та контролю в умовах глобалізації економіки: збірник тез за матеріалами Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 23–24 квітня 2014 р. Полтава: Полтавська державна аграрна академія, 2014. С. 195–197. URL : <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/1946/zmist1.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

36. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення 01.12.2023 р.).

37. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: Затв. наказом Міністерства фінансів України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua>. (дата звернення 01.12.2023 р.).

38. Податковий кодекс України від 02.12.2010 , №2755-VI зі змінами та доповненнями від (закон від 01. 06. 2016 № 1084-19). URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2023 р.).

39. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 13.03.2017 р.).

40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» від 22.01.1996 р. № 116, зі змінами та доповненнями URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF>. (дата звернення 01.12.2023 р.).

41. Порядок проведення дооцінки залишків матеріальних цінностей Наказ Міністерства фінансів №69 від 11.08.1994р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua>. (дата звернення 01.12.2023 р.).

42. Поплюйко А. М. Облік і аналіз використання виробничих запасів (на прикладі підприємств машинобудування Полтавської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04. Київ: Київський національний економічний університет, 2003. 17 с. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

43. Ралко К. В. Правове забезпечення обліку витрат на виробництво. *Економічні науки 7. Облік і аудит*. 2014. URL : <http://www.nauka.com/> (дата звернення: 01.12.2023).

44. Рибалко О. М., Болдуєва О. В. Вдосконалення обліку виробничих

запасів. *Держава та регіони: Серія «Економіка та підприємництво»*. 2008. №3. С. 210–215.

45. Роєва О. С. Проблемні питання визначення економічної сутності виробничих запасів. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. №1. С. 224–229.

46. Сайко О. В. Облік і контроль виробничих запасів: автореф. дис. канд. екон. наук. Київ, 2004. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

47. Самко М. С. Розробка комплексної методики аналізу виробничих запасів підприємства. *Управління розвитком*. 2013. №12 (152). С. 59–61.

48. Секіріна Н. В. Загальні підходи до формування і класифікації нормативного забезпечення обліку і контролю витрат на виробництво готової продукції. *Збірник наукових праць Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту*. 2011. №2. С. 235–245. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

49. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 411 с.

50. Тичук З. Д. Облік виробничих запасів у сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09. Київ: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2009. 18 с. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

51. Тупчій В. А. Управління запасами сировини та товарів в підприємствах ресторанного господарства: автореф. дис. Харків, 2006. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

52. Ужва А. М., Гасяк Т. Ю. Економічна сутність виробничих запасів та напрямки покращення методів оцінки їх списання. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. 2013. Вип. 138. URL : http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_138/43.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

53. Хмелевський С. М. Облік і внутрішній аудит матеріальних запасів:

автореф. дис. канд. екон. наук. Київ, 2003. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.12.2023).

54. Холостова Ю. Економічна сутність виробничих запасів. Сучасні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту та контролю в умовах глобалізації економіки: збірник тез за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 23–24 квітня 2014 р. Полтава: Полтавська державна аграрна академія, 2014. С. 238–240. URL : <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/1946/zmist1.pdf> (дата звернення: 01.12.2023).

55. Чабанова Н. В. Фінансовий облік: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007.

ДОДАТКИ